

НЕОБЈАВЕНИ ПЕСНИ И ПРОЗНИ ЗАПИСИ ОД КОНЕСКИ. МАТЕРИЈАЛИ ОД ФОНДОТ „БЛАЖЕ КОНЕСКИ“ ОД АРХИВОТ НА МАКЕДОНСКАТА АКАДЕМИЈА НА НАУКИТЕ И УМЕТНОСТИТЕ

Руска Ивановска-Наскова

Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје

rivanovska@ffl.ukim.edu.mk

ORCID ID: 0000-0002-9819-6851

Ема Лакинска

Институт за македонска литература

e.lakinska@iml.ukim.edu.mk

ORCID ID: 0000-0001-7638-8281

Давор Јанкулоски

Истражувачки центар за ареална лингвистика „Божидар Видоески“

Македонска академија на науките и уметностите

jankuloski@manu.edu.mk

ORCID ID: 0000-0003-1037-7349

Марија Пандева

Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“

mpandeva@imj.ukim.edu.mk

ORCID ID: 0009-0003-5260-7197

Во статијата се претставени необјавените книжевни творби на Блаже Конески, пронајдени во фондот „Блаже Конески“ од Архивот на Македонската академија на науките и уметностите „Харалампие Поленаковиќ“. Во неа се понудени нови сознанија за поетското творештво на Конески и се отворени нови перспективи за натамошно проучување на неговиот книжевен опус: поетички, лингвистички, културолошки и историски. Целта на оваа статија е идентификација на необјавените песни и прозни записи на Конески и нивно претставување преку факсимили и во расчитана форма. Исто така, изнесени се неколку согледби за јазикот и за тематските врски меѓу книжевните творби од корпусот и од останатиот опус на Конески. Врз основа на презентираниот корпус од 38 архивски единици, во завршниот дел на статијата се укажува на предизвиците, ризиците и можностите од ваков вид проучувања на македонската книжевна оставнина.

Клучни зборови: Блаже Конески, поезија, проза, архивски материјали, македонски јазик, македонска книжевност, археолошка поетика.

**UNPUBLISHED POEMS AND PROSE TEXTS BY KONESKI:
MATERIALS FROM THE BLAŽE KONESKI COLLECTION IN
THE ARCHIVE OF THE MACEDONIAN ACADEMY
OF SCIENCES AND ARTS**

Ruska Ivanovska-Naskova

Ss Cyril and Methodius University in Skopje

rivanovska@ff.ukim.edu.mk

ORCID ID: 0000-0002-9819-6851

Ema Lakinska

Institute of Macedonian Literature

e.lakinska@iml.ukim.edu.mk

ORCID ID: 0000-0001-7638-8281

Davor Jankuloski

Research Center for Areal Linguistics, Macedonian Academy of Sciences and Arts

jankuloski@manu.edu.mk

ORCID ID: 0000-0003-1037-7349

Marija Pandeva

Institute of Macedonian Language “Krstе Misirkov”

mpandeva@imj.ukim.edu.mk

ORCID ID: 0009-0003-5260-7197

The article presents unpublished literary works by Blaže Koneski discovered in the Blaže Koneski Collection of the Archive of the Macedonian Academy of Sciences and Arts „Haralampie Polenakovik“. The research offers new insights into Koneski’s creative works through the use of archival materials and opens new perspectives (poetic, linguistic, cultural, and historical) for further study of his literary opus. The aim of this article is the identification of Koneski’s unpublished poems and prose texts and their presentation through facsimiles and in transcribed form. Furthermore, several observations are presented regarding the language and the thematic connections between the literary works from the corpus and the rest of Blaže Koneski’s oeuvre. Based on the presented corpus of 38 items, the final part of the article reflects on the challenges, risks, and possibilities of this type of research.

Key words: Blaže Koneski, poetry, prose, archival materials, Macedonian language, Macedonian literature, archaeological poetics.

1 Вовед

Сознанијата изнесени во оваа статија произлегуваат од истражувањата изведени во рамките на проектот „Виртуелен музеј Конески“, во којшто учествуваат научни и стручни работници од Филолошкиот факултет „Блаже Конески“, Македонската академија на науките и уметностите (МАНУ), Институтот за македонски јазик „Крсте Мисирков“, Институтот за македонска литература и Факултетот за електротехника и информациски технологии.¹

Во подготвителната фаза на Проектот, која се одвиваше од март 2025 до мај 2025 г., беше направен груб преглед на целокупниот фонд „Блаже Конески“ во Архивот на МАНУ „Харалампие Поленаковиќ“. Прегледот покажа дека фондот содржи разновиден архивски материјал – документи, кореспонденција, песни, прозни записи, научни статии, нотеси и тетратки, новинарски статии за Конески и од Конески, говори, ексцерпиран материјал и други документи. Беше констатирано дека меѓу највредните архивски материјали се бројните ракописи и машинописи на негови песни и прозни записи и дека е неопходно да се направат опсежни истражувања на оваа граѓа во две насоки: 1. да се претстават и да се проучат необјавените песни и прозни записи на Конески и 2. да се проучат ракописите и машинописите на неговите објавени творби, со цел да се продлабочат сознанијата за „откривањето“ или „генерирањето“ на неговите литературни творби (Конески 2018: 27, 117).

Овој труд припаѓа во редот на првите предложени истражувања. Во него се прикажани и анализирани необјавените творби на Конески од фондот „Блаже Конески“ во Архивот на МАНУ.

Методолошки, истражувањето подразбира преглед на архивската граѓа од фондот, идентификување на необјавените творби на Конески и нивно расчитување, односно дешифрирање на нивниот текст. Како основа за дефинирање на корпусот на необјавени творби е земен прегледот на објавени песни и прозни записи на Конески во *Критичкото издание на целокупните дела на Конески*, односно томовите посветени на неговата поезија и на неговата проза (Конески 2011а; Конески 2011б; Конески 2014), како и последниот, 13. том, во кој е претставена неговата библиографија (Конески 2024). Покрај необјавените литературни дела, во корпусот се приопштени и расчитани верзии на некои песни, објавени како факсимили, како и песни од најраниот творечки период на Конески, кои претставуваат појдовни варијанти на подоцнежни објавени песни на Конески.

Во трудот е даден општ опис на фондот „Блаже Конески“, преглед на необјавените литературни творби и коментари кон корпусот. Прегледот содржи дел посветен на првите песни на Конески од нотесот 1939-1941, дел за необјавени песните во ракопис, дел за машинописи на необјавени песни и дел за еден ракопис и машинописи на прозни записи. Коментарите кон корпусот содржат белешки за расчитувањето на текстовите, белешки за јазикот на песните и прозните записи и неколку согледби за тематските врски на

¹ Трудот се објавува во рамките на проектот на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ во Скопје „Виртуелен музеј Конески“, реализиран со поддршка од Министерството за образование и наука преку Конкурсот за распределба на средства за финансирање на научноистражувачки проекти на државните универзитети факултети/научни институти/МАНУ за 2025 г. / <https://ff.ukim.mk/virtuelen-muzej-koneski-2/> [Пристапено на: 13.5.2026]

творбите со опусот на Конески. Прилозите на крајот од трудот ги содржат факсимилите и расчитаните верзии на литературните творби.²

Таквиот пристап кон архивски сочуваното книжевно творештво на Конески има мултидисциплинарен карактер и ја покажува актуелноста и важноста на „археолошката поетика“, која поврзува текстолошки, книжевноисториски, лингвистички, реторички, семиотички, биографски, архивистички и други толкувачки алатки (Siegel 2015).

2 Фондот „Блаже Конески“

Формирањето на фондот „Блаже Конески“ започнува кога Конески ги подарува првите документи на Архивот на МАНУ. Во фондот се сретнуваат неколку документи и белешки за неговото формирање, од кои може да се заклучи дека еден дел од фондот е составен од материјали подарени од Конески во неколку наврати, а другиот, од материјали подарени главно од неговото семејство, но и од други академици и соработници на Конески.

На истражувањето му претходеше подготвителна и обемна фаза на систематизација и опис на целокупниот фонд. Архивските материјали се расчленети во архивски единици, следејќи го принципот на потекло или провениенција, според кој се почитува првичниот редослед на архивската граѓа, без да се земаат предвид други критериуми, како што се вид граѓа или тематска сличност. Описот на архивските единици е аналитички, односно се наведуваат повеќе информации, како наслов, датум, место, автор, физички опис, збирка, забелешка итн. Секоја архивска единица е класирана во збирка или во збирки на сродни материјали: документи, поезија, проза, научни статии, нотеси, тетратки, книги, сепарати, преводи и прелеви, писма, новинарски статии итн.

Прегледот на граѓата укажува на тоа дека во фондот има голем број ракописи и машинописи, со интервенции во ракопис од литературни творби на Конески. Најголем дел од нив се од објавени песни или прозни записи, како, на пример, ракописите на песните „Црква“ (БК 192)³ и „Чудо“ (БК 514) и ракописот на прозниот запис „Таблица прваја“ (БК 359). Сепак, бројот на објавените творби во фондот е многу помал од вкупниот број на објавени песни и прозни записи. Ова го констатира и Ѓурчинов, во првиот том од *Критичкото издание*:

Блаже Конески, иако трпеливо и минуциозно работел врз усовршувањето на своите поетски творби, немал обичај да ги чува нивните верзии, ниту такви постојат во поголем број во неговата оставина. Од тој принцип тој сепак отстапил во неколку случаи, што ќе биде објаснето во овие коментари. (Конески 2011a: 317–318).

Во делот „Коментари и прилози“ на двата први тома од *Критичкото издание*, Ѓурчинов за многу песни наведува дека факсимилите не се познати. За неколку песни, за кои имал можност да ги консултира нивните првите верзии од фондот во Архивот на МАНУ, тој

² Деловите од 1 до 4.1 и 5 се на Руска Ивановска-Наскова, 4.2 на Давор Јанкулоски и на Марија Пандева и 4.3 на Ема Лакинска. Авторите им искажуваат благодарност на Љубомир Ѓоревски и на Иван Блажев од Архивот на МАНУ „Харалампие Поленаковиќ“ за консултациите и за помошта околу дигитализацијата на архивската граѓа.

³ Сигнатурата на цитираната архивска единица означува дека таа му припаѓа на фондот „Блаже Конески“ и дека е заведена под наведениот број. Во продолжение на текстот и во прилозите се наведени сигнатурите на архивските единици од корпусот.

дава и коментари за промените за кои се одлучил Конески во конечната верзија. Таков е случајот, на пример, со песните „Штурци“ (ibid, 405–407) и „Спомен“ (ibid, 283–284).⁴

Покрај верзиите на објавени творби, во фондот се среќаваат, исто така, и ракописи и машинописи на необјавени песни и на прозни записи, кои се опишани во продолжение на статијата.

3 Корпус на необјавени песни и прозни записи од фондот „Блаже Конески“

3.1 Првите песни на Конески од нотесот 1939–1941 г.

Најголем број необјавени песни се наоѓаат во нотесот со сигнатура БК 32, кој датира од средношколските денови на Конески и од почетоците на неговите студии, и кој Ѓурчинов, во „Коментарите и прилозите“ кон првиот том *Поезија од Критичкото издание*, го именува „ракописна ’Збирка песни’“ (ibid, 325). Станува збор за подврзан нотес без корица, со димензии 10,5 x 17 cm и 24 л., подарен од Конески на Архивот на МАНУ. Нотесот содржи 19 песни, напишани во Крагуевац, Белград, Прилеп и во Софија, во периодот од 1939 до 1941 г. Четири од песните се напишани на српски јазик: „Ослобођење“ (8.3.1939 г., Крагуевац), „Срцу“ (јануари 1939 г., Крагуевац), „Недеља“ и „Љубавна песма“. Другите 15 песни се напишани на македонски јазик: „Писмо на една мајка“ (10.3.1939 г., Крагуевац), „Песна за Ташето“ (10.4.1939 г., Крагуевац), „Пролет“ (1940 г., Белград), „Песна од пијаницата“, песна без наслов со прв стих „Ми останаа во умо белите магли“, песна без наслов со прв стих „На полноќ, на полноќ ми дојде на гости“ (14.8.1940 г., Прилеп), песна без наслов со прв стих „Ој рамнино, на утро разсонета!“ (26 10. 1940, Белград), „Мртвот петок“ (26.10.1940, Белград), песна без наслов со прв стих „Златен есенски ден!“ (21.11.1940, Белград), „Песна за живото“ (12.3.1941, Белград), „Македонски пејсаж“ (30.5.1941, Софија), песна без наслов со прв стих „Жежок, потен ден се свиткал“ (27.6.1941, Прилеп), „Разделба“ (28.6.1941, Прилеп), „Во темна балканска ноќ“ (21.VI.1941, Прилеп) и песна без наслов со прв стих „Којна кова Караѓуле“ (21.9.1941, Прилеп).

Во *Разговориите со Конески*, Конески спомнува некои од овие песни, зборувајќи за идејата да објави заедничка збирка песни со Коле Чашуле, под наслов „Тополи крај реката“:

Некои од нив се сочувани. Во мојата збирка „Песни“, објавена 1953 година вклучив песни што беа предвидени за тој избор „Тополи крај реката“. Не се голем број оние што се изоставени, но сепак за некои сметав дека не се доволно издржани за да бидат објавени. Еве, таа „Песна за Ташето“ не е објавена. И она „Писмо до мајката“. Но Радомир Ивановиќ ја објави песната под наслов „Во темна балканска ноќ“. Таа е напишана случајно кога Германците го нападнаа Советскиот сојуз. Ама, без јас да знам, барем не се секавам дека сум знаел... Главно, тоа е еден израз на тежина, на мака во ситуацијата во која ние се наоѓавме тогаш, под таа окупација. Тоа е протест против таа окупација и израз на некаква верба дека народот, на крајот, сепак ќе победи. (Андреевски 2020: 103)

⁴ Уште еден сличен пример е студијата „Сип, сип, сип!“ на Атанас Вангелов, која се однесува на последната објавена песна на Конески „Зимско утро“ и во која Вангелов, тргнувајќи токму од корекциите во ракописот на песната, размислува за творечкиот процес кај Конески (Вангелов 2020: 240–255).

Ѓурчинов упатува на оваа важна архивска единица во неколку наврати во првиот том *Поезија во Критичкото издание*. Тој ги идентификува врските меѓу седум песни од Нотесот и шест песни на Конески, објавени во стихозбирката *Песни* и една објавена во изборот *Од стариот нотес (1941–1945)* (Конески 2011а: 373). Во истиот дел се објавени и факсимили од четири песни, застапени во нотесот. Во продолжение на овој дел се дава кус преглед на песните од нотесот, со упатувања на песните со кои ги врзува Ѓурчинов, со податоци за нивното објавување и со други забелешки.

Од четирите песни на српски јазик, три се објавени како факсимили во првиот том на *Критичкото издание* (ibid, 327–330): „Срцу“, „Ослобођење“ и „Недеља“. Песната „Љубавна песма“ не е објавена.

Песната „Писмо на една мајка“ се смета за прва песна на македонски јазик на Конески, која била преведена на српски јазик и подоцна објавена (ibid, 325). Во фондот „Блаже Конески“ има примерок на списанието „Учитељска узданица“ бр. 5 и 6, II год. од мај и јуни 1939, во кое е објавена песната на српски јазик (стр. 52–53) (БК 186). Факсимилот на песната на македонски јазик е објавен во првиот том на *Критичкото издание* (ibid, 331–332).

Песната „Пролет“ е прва верзија на песната „Пролет“, објавена во *Песни* (1953). Песната, чиј прв стих е „Ој рамнино“, е објавена со наслов „Рамнина“, додека песната која почнува со стихот „Ми останаа во умо белите магли“, во истата стихозбирка, е објавена под наслов „Спомен“. Во оваа песна од Нотесот се читаат стиховите „така рикаше маката во мене / оти сум роден во смачкано племе...“, кои понатаму се среќаваат во песната „Спомен“, во варијантата „така рикаше мака во мене / дека сум роден во згазено племе“ и во песната „Спомен по многу години“ од 1988 г. во речиси изворната верзија од Нотесот. Во стихозбирката *Песни* од 1953 г. се објавени и песните „Зов“, „Есенско утро“ и „Очај“, чии први верзии се наоѓаат во нотесот 1939–1941 г., во песната со прв стих „Златен есенски ден“, „Македонски пејсаж“ и песната која започнува со стихот „Жежок, потен ден се свиткал“. Песната „Песна за живото“ е објавена со мали промени во изборот *Од стариот нотес (1941–1945)*, под наслов „Песна за животот“. Песната „Во темна балканска ноќ“, Конески ја објавува во редактирана верзија во „Стремеж“. Архивската единица БК 871 содржи писмо од Конески до редакцијата на списанието со следната содржина:

Оваа песна ја праќам не случајно во „Стремеж“. Таа е напишана во Прилеп на Х. VI. 1941 г. и ја изразува воената гроза. Зачувана во една мала тетратка, таа останала незабележана и необјавена. Сега може да се приклучи кон песните од циклусот „Од стариот нотес“. Освен што извршив јазична адаптација спрема денешниот укус, ја објавувам во нејзиниот првобитен вид.

Песните „Песна за Ташето“, „Песна од пијаницата“, песната со прв стих „На полноќ“, „Мртов петок“, „Разделба“ и песната со прв стих „Којна кова Караѓуле“ се необјавени досега. Два стиха од „Песна од пијаницата“ се зародиш на песната „Песна за маслинките“ од *Песни* (1953), која, сепак, има друга содржина.

Факсимилите и расчитаните верзии на сите 19 песни од нотесот се објавуваат во Прилог 1 на овој текст.

3.2 Ракописи на необјавени песни

Фондот „Блаже Конески“ содржи девет необјавени песни на Конески во ракопис. Една од овие песни, „Разделба“, е објавена како факсимил, но не и во расчитана форма, во вториот том *Поезија од Крийичкојто издание* (Конески 2011б: 426). Останатите песни се „Јасник“ (БК 72), песната која почнува со стихот „Кога Господ би бил милостив“ (БК 520), „Буквојадец“ (БК 526), песната со прв стих „Манастирот Св. Атанасија“ (БК 526), „Женскиот облик“ (БК 528), „Оплакување“ (БК 1499), песната со прв стих „Како да се фатиш за рамена со чудото“ (БК 1559) и песната која почнува со стихот „Зар оваа трева не би била вечна“ (БК 1483).⁵

Ниту една од песните, освен „Разделба“ од 1983 г., не е датирана и за разлика од песните од претходниот дел од статијата, се наоѓаат во различни архивски единици. Со исклучок на последните две, песните припаѓаат на оној дел од фондот формиран од самиот Конески и подреден следејќи го принципот на потекло, па затоа другите материјали и податоци во архивските единици можат да дадат индикации за датирањето на песните. Песната „Јасник“ се наоѓа во иста архивска единица со песната „Гранка“, објавена во стихозбирката *Послание* од 1987 г. Песната со прв стих „Кога господ би бил милостив“ е дел од архивска единица во која се наоѓаат ракописи од други песни од стихозбирката „Црква“, како „Горѓи Божилов“, „Св. Никола“ и др. и песни од стихозбирката *Послание*, како „Закопот на Гуте“ и „Минаре“. И необјавените песни „Буквојадец“ и песната со прв стих „Манастирот Св. Атанасија“ се во архивска единица со песни од стихозбирката *Црква*. Песната „Оплакување“ е напишана на ист лист со песната „Антониј и Клеопатра“, објавена во *Црква*. Врз основа на овие забелешки, може да се претпостави дека наведените необјавени песни датираат од 80-тите години.

Факсимилите и расчитаните верзии на овие песни се објавуваат во Прилогот 2 на оваа статија.

3.3 Машинописи на необјавени песни

Покрај песните во ракопис, во фондот се чуваат и неколку машинописи од необјавени песни: „Ронки“, „Диспут меѓу смртта и животот“, циклусот „Неколку смешни песни“, со песните „Спомен“, „Дете и лозје“, „Мала-Душа“, „Мала-Вода“, „Фрижидер“, „Генот“ и „Заклучок“ (БК 282), „Размислување за слободата“ (БК 519) и песната „Патувања и разделби“ (БК 1147). Со исклучок на последните две, кај другите стои името на Конески како автор.

Песните не се датирани. Песните „Ронки“, „Диспут меѓу смртта и животот“ и циклусот „Неколку смешни песни“ се наоѓаат во иста архивска единица со некои од последните песни на Конески, објавени во 1993 г. во списанијата *Современост* и *Културен живот*, како „Летно утро“, „Посета“, „Крик“, „Молитва од лоши соништа“, „Висок притисок“, „Илузија“ и др. (Конески 1993а; Конески 1993б). Во песната „Размислување за слободата“ има совпаѓање со некои стихови од песната „Очовечување“, објавена во стихозбирката

⁵ Во стихозбирката „Небеска река“ од 1991 г. е објавена песна со ист наслов „Јасник“, но со друга содржина од песната „Јасник“ од фондот „Блаже Конески“ (Конески 2011б: 291). Во Библиографијата на Конески се сретнува податок дека песна со овој наслов е објавена во списанието *Културен живот* во 1990 г. (Конески 2024: 279). Проверката на библиографската референца покажа дека станува збор за песната „Јасник“ од стихозбирката „Небеска река“.

„Сеизмограф“ од 1989 г. Врз основа на овие согледби, за овие песни може да се претпостави дека се напишани во последните години од животот на Конески.

Расчитаните верзии на машинописите со корекции се објавуваат во Прилог 3.

3.4 Ракопис и машинописи на необјавени прозни записи

Во фондот „Блаже Конески“ се сретнуваат и пет прозни записи.⁶

Архивската единица БК 1391 содржи ракопис на текст кој почнува со „Не можеме да понудиме никаква позитивна програма“. Записот, кој не е датиран и нема упатување на конкретен контекст и ситуација на кои се однесува, изложува размислување за значењето на културната активност во кризни периоди. Сепак, поради силината на пораката, како и, воопшто, поради жанровската хибридноста на прозните записи на Конески, овој текст, со есеистичка нота и допирни точки со последниот дел од текстот „Таблица прваја“ (Конески 2014: 331–332), се приопштува во статијата кон прозните текстови од фондот.

Во архивската единица 1147 се среќаваат другите четири прозни текста во машинопис: „Портрет“, „Размислување за љубовта“ (прв и втор дел), „Богомолка“ и „Месечина“. Ниту еден од текстовите нема датум, ниту потпис на Конески. Машинописот на текстот „Размислување за љубовта“ содржи два дела: прв дел, кој е всушност истоимениот запис, објавен во *Дневник по многу години* во 1988 г. и втор, необјавен дел. Во првиот дел се забележуваат извесни лексички отстапки од објавената верзија. Другите три текста се блиски до теми што често се сретнуваат во творештвото на Конески: размислувања за староста („Портрет“) и за љубовта („Богомолка“ и „Месечина“).

Расчитаната верзија на текстот во ракопис и машинописите на прозните записи се објавуваат во Прилог 4.

4 Белешки за корпусот на необјавени песни и прозни записи од фондот „Блаже Конески“

4.1 Расчитување на текстовите

Корпусот на необјавени песни и прозни записи од фондот „Блаже Конески“ опфаќа вкупно 38 единици. Во него се вклучени и првпат расчитани четири песни, објавени како факсимили, и осум песни, коишто Конески ги објавил подоцна, во преработена верзија. Според консултацијата на *Крийичкојто издание*, другите единици од корпусот се необјавени досега. Имајќи предвид дека некои творби на Конески се објавени само во списанија,⁷ останува, сепак, отворена можноста некои од единиците од корпусот да се веќе објавени посебно од неговите стихозбирки, но ова да не е евидентирано во неговата

⁶ Во фондот се наоѓа и машинопис со корекции, во ракопис, на текст со наслов „Призрачен кип“ (БК 372). Преку архивската единица БК 1534, која содржи превод на прозен запис на Конески на српски јазик „Жена која сједи на степенацима“, беше утврдено дека станува збор за истиот текст, објавен под друг наслов. Во Библиографијата на Конески е наведено дека текстот на македонски е објавен под наслов „Жената седната на скали“ во „Современост“, год. XLII, бр. 5-6 (мај-јуни), Скопје 1992, 46–48. Прозниот запис не е застапен во четвртиот том на *Крийичкојто издание* (Конески 2014).

⁷ Оваа констатација се однесува на творби какви што се, на пример, последната песна на Конески, „Зимско утро“ (Вангелов 2020: 240), или песните „Бела птица“, „Разденување“ и други песни, објавени во последната година од неговиот живот (Конески 2024: 285, 296).

библиографија (Конески 2024: 229–227). Важно е да се напомене, исто така, дека во корпусот се изоставени две песни и еден прозен текст во ракопис, кои беа исклучително тешки за расчитување: песната „Поп Спиро“, чии стихови се слични со некои стихови од песната „Свети Спиридон Нови“ (БК 1520), песната што почнува со стихот „Две сардели“ (БК 769) и прозниот текст „Жената што украде [?]» (БК 1499).

Особено важна фаза во истражувањето е расчитувањето на ракописите и на машинописите со корекции во ракопис. Посебен предизвик во оваа смисла претставуваат ракописите на необјавените песни. Со цел да се намалат пропустите во овој процес, направена е повеќекратна проверка на расчитаните текстови, а при расчитувањето е консултирано *Критичкото издание*.

Некои песни од ракописниот корпус се напишани читливо и се лесни за расчитување, како на пример, „Јасник“, која ја има и во машинопис, и „Женскиот облик“. Ова важи генерално и за песните од нотесот 1939–1941 г., иако кај дел од нив, како, на пример, песните „Љубавна песна“ и песната која почнува со стихот „На полноќ, на полноќ ми дојде на гости“, има неколку критични места, обележани во расчитаната форма со знакот [?], кој заменува нејасни и изоставени зборови или букви. На други места овој знак сигнализира двојби во расчитувањето на зборот кој му претходи. Во овие случаи, проценето е дека е подобро, сепак, да се наведе зборот со оваа забелешка, отколку да се изостави, за да се овозможи континуитетот во читањето. Кај нечитките делови во некои песни од нотесот 1939–1941 г., како, на пример, во песната „Ми останаа во умо белите магли“, направена е проверка со објавените верзии на песните за да се решат дилемите околу расчитувањето. Во други случаи, како во автографот на песната „Оплакување“, во претпоследниот стих можат да се препознаат почетните букви на зборот кој, според контекстот, треба да биде име на цвеќе. При читање на текстот на Конески „Бавча во дворот (за поезијата на К. Миладинов во читање на Б. Конески)“, се сретнува зборот „јалдази“, а подолу и „темјанушки“:

Татко ми, голем љубител на градинарската работа, брзо пристапи кон обновување и дотерување на бавчата [...] Тука ги насади оние цвеќиња без кои и не може да се замисли бавча во наш старински двор: шебој, зумбул, цунцуле, јалдази, усти, струмичиња. [...] И изборот на цвеќињата тука беше направен поинаку, по углед на современите паркови, со тоа што превладуваа темјанушки во различни бои. (2020: 240)

Овој извадок помага да се расчитаат со релативна сигурност последните стихови од „Оплакување“:

Ќе има некогаш жени
што ќе го оплакуваат мојот гроб.
Но само солзите од твоите
две црни очи,
ќе паѓаат на него како крупна роса
од која растат
темјанушките
и јалдазите
на пресниот гроб.

Авторите на текстот се свесни дека овој пристап во расчитувањето на текстовите отстранил можеби дел, но сигурно не и сите недоследности во однос на оригиналниот текст, па затоа, во прилозите, сите расчитани форми се дадени заедно со нивните факсимили.

4.2 Неколку белешки за јазикот на песните и прозните записи од корпусот

Графијата во необјавените песни на Конески, напишани на македонски јазик во периодот 1939–1941 г., со оглед на тоа што македонската јазична норма сè уште не била стандардизирана, се одликува со извесни колебања во однос на бележењето на некои гласови. Отстапувања од современата македонска азбука се појавуваат кај мал број графеми. Диграмата *gz* се користи како графиско решение за *s*, на пр. *гзвечи гајрејто*, додека за современите македонски графеми *ќ* и *џ* во дел од песните се употребуваат графемите *h* и *h̃*, на пр. *ѝраћам, свећа, ћирацијайћа, ће изучам* итн., односно *луђе, ѝађа*. На други места, пак, во ракописите на Конески регистрираме *кь*, на пр. *векье, нокь, ѝолнокь, Макьедонски, и ѝь*, на пр. *ѝаѝаеме, Караѝуле*.

Во песните отсутствува графемата *њ*, меѓутоа мекоста на *н* се бележи согласно со неговата реализација во прилепскиот говор, при што се среќаваат примерите: *офкајне* и *којна*, кои се должат на промената во ова подрачје на *н' > јн*, односно на антиципација на мекоста. Во еден стих се појавува и збороформата *ѝолина*, каде што не се бележи оваа појава, а овој збор како пример за затврднувањето на *н*, „кое станало овдека сигурно при антиципацијата“, Конески (2021 [1949]: 49) го дава во неговиот опис на прилепскиот говор. Уште една особеност на западномакедонските говори, вклучително и на прилепскиот, е вметнувањето на *ѝ* во консонантската група *ср*, која во овие песни е присутна кај збороформите *сѝрам* и *сѝрамен*. Кај други збороформи, како на пр. *сребрена*, не се регистрира ваквата појава.

Во песната насловена „Песна од пијаницата“ (БК 32) се нотира примерот *мнук*, што, повторно, се припишува на родениот говор на Конески, имено, групата *-вн-*, којашто не само во прилепскиот, туку во повеќе западни говори, во извесен број збороформи, дава *-мн-*. Овој пример, Конески (ibid, 54) го забележува во неговата студија посветена на прилепскиот говор. И во оваа студија (ibid, 56) и во ексцеприраниот материјал се бележат формите од типот *млагос, крс, дош (< дожшо)*, каде што *ѝ, ѓ, џ, ч* се испуштаат во финална позиција од консонантските групи *-сѝ, -зѓ, -шч (-шѝ), -жѝ (-жѓ)*. Групите *шѝ* и *жѓ* во Прилеп се реализираат како *шч* и *жѝ*, па не е неочекувано што во овие песни се читаат примери како *дечишча, снѝшча, ѝтемничѝшево, ѓробишча, шчура, нишчо, ѝишчи*.

На западномакедонските дијалекти упатува и множинската наставка *-ој (< -ов-и)* кај еднословните именки: *ѝаркој, ридој, кровојѝе*, која истовремено се одликува и со стилска маркираност во поетскиот израз. Кај именските форми од машки род, меѓу стиховите на овие песни, забележлива е загубата на *-ѝ* во членската морфема *-оѝ*, карактеристична за прилепско-битолската група говори, на пр. *умо, возо, ѝревезо, мозоко, ваѓано, народо, соро*. Самиот Конески (ibid, 58) оваа појава ја припишува на влијанието на јужните говори (леринскиот и костурскиот).

Во однос на глаголскиот систем, меѓу граматичките иновации на прилепскиот говор се вбројува губењето на наставката *-ѝ* во 3 л. мн. на презентот (Видоески 1998: 60). Така, во поетскиот израз на Конески се јавуваат и примерите од типот: *Луѝица змија очѝше му ѝ ѝѝја; црвѝеѝо мозоко му ѓо јаѓа*.

Јазикот на анализираните песни на Конески од преткодификацискиот период не само што ја одразува синтезата на неговата дијалектна основа и индивидуалниот поетски израз на авторот туку и дава потврда за поетската моќ на македонскиот јазик, кој црпи од богатата ризница на своите дијалекти.

Песните од подоцнежниот период, застапени во овој корпус (иако поголемиот дел од нив не се датирани), се напишани по стандардизацијата и нормирањето на македонскиот јазик и не се забележуваат отстапувања од нормата. Конески, како еден од кодификаторите на македонскиот јазик, се придржува до јазичната норма и во овие поетски и прозни записи (Прилог 2, Прилог 3 и Прилог 4) се забележува дека нормирањето на македонскиот јазик ги има надминато првите фази од стандардизацијата (селекција, дескрипција, кодификација, елаборација, акцептуација) и дека фазите имплементација и експанзија (Radovanović 1979: 190) веќе настапиле на сцената. Според Радовановиќ (Radovanović 1979: 194), во овие две фази, јазикот веќе ја презел функцијата на стандарден јазик и ја добил улогата на комуникациски и создавачки инструмент во општеството и се употребува во практиката: образование, наука, уметност, масовно информирање, администрација итн. Токму затоа, во овие архивски единици не пронаоѓаме отстапување од нормата, туку, напротив, целосно придржување до стандардниот јазик. За разлика од песните застапени во БК 32 (Прилог 1), каде во јазикот на Конески сè уште се забележува колебливост и преднормативна нестабилност, во другите записи се чувствува веќе оформен, зрело контролиран македонски книжевен идиом.

Што се однесува на јазичниот израз на Конески, корпусот е значаен и поради начинот на кој морфолошките категории се ставаат во функција на стилот. Највидлива е доминацијата на глаголскиот израз. Песните и прозните записи не се градени како опис на статични состојби, туку како низа од движења, дејства, реакции, премини и ментални дејства. Во „Ронки“ (БК 282) ги среќаваме глаголите „пречекорува“, „тече“, „тресеме“, „грга“, „се чувствува“, во „Патувања и разделби“ (БК 1147) – „ќе се сретнеме“, „ќе се најдеме“, „ќе ја доживеам“, „да читам“, „да обрнам внимание“, „да се лизгаат“, „да галам“, „да жалам“, во „Размислување за љубовта“ (БК 1147) – „се манифестира“, „го осветлува“, „го сенчи“, „се вовлекува“, „го преобразува“, „ја уништуваат“. Оваа глаголска динамика му дава на јазикот на Конески внатрешна раздвиженост.

Значајно е и тоа што Конески во многу текстови ја користи *ga*-конструкцијата за да искаже можност, намера, желба или недостиг. Во „Патувања и разделби“ (БК 1147), серијата: „да читам... да обрнам внимание... да ги научам... да се лизгаат... да галам... да жалам“ не е само граматичка низа, туку структура на копнеж и задоцнетост. Во прозниот запис без наслов, со прва реченица „Не можеме да понудиме никаква позитивна програма“ (БК 1391), модалноста се гради преку формите: „треба да се прават“, „треба да се спасува“, „не треба да се мисли“, што создава јасно прагматичко, речиси декларативно поле. Граматиката овде директно ја носи функцијата на исказот: едно е копнежното, желбено „да“, друго е нормативното „треба да“.

Треба да се забележи и употребата на заменките и лицата. Лирскиот субјект често е јасно позициониран во прво лице еднина: „Јас сега знам“, „Јас немам што да кажам“, „се капам во вистината“, „Сосема сум внесен“. Но тоа прво лице не е затворено и самодоволно; често е во однос на други лица. Во „Патувања и разделби“ (БК 1147) доминира оската јас – ти, која потоа се пренесува во заедничкото „ние“. Во „Месечина“ (БК 1147), второто лице е отсутно присутен адресат: „Ти заогаш... Немој да ме принудуваш...“. Во „Размислување за слободата“ (БК 519), првото лице се отвора кон историското и колективното: „вие, мои предци“, „мојата и твојата слобода, Кочо Рацине!“ Оваа граматика на лицата е важна затоа

што ги открива моделите на однос: исповед, обраќање, расправа, повик, самопресметка. Токму во овој стих: „мојата и твојата слобода, Кочо Рацине!“ ја забележуваме и употребата на вокативната форма (*Рацине*). Токму за употребата на вокативот во македонскиот јазик, Конески забележува:

Вокативната форма во нашиот јазик сè уште здраво се држи, но од друга страна се гледа дека таа веќе е опфатена од процесот на постепено исчезнување. Таа се изместува од општата форма специјално интонирана. Кај двосложните зборови тој поособен изговор се огледува и во продолжувањето на вокалот од крајниот слог, што важи еднакво за вокативи со и без наставка: братѐ, кардѐш, Трајкѐ и сл. Впрочем ова удолжување, карактеристично за секидневниот говор, не би се пренесло и во кажувањето на некој поетски текст. Во секој случај, освен наставките, се искористуваат и интонациските можности и други некои белези (употреба на извични зборови) за да се издели обраќањето. (2021: 214)

Морфолошката експресивност е особено видлива во употребата на деминутивни и експресивни форми. Во „Ронки“ (БК 282) се појавуваат деминутивите „браздиче“, „водичка“, „чешмуре“, а во „Месечина“ (БК 1147) ја среќаваме формата „брежиња“. Тие не се само деминутиви во техничка смисла, туку се маркери на блискост, интимна перцепција и сетилна нежност. Во „Мала-Душа“ и „Мала-Вода“ (БК 282), деминутивно-експресивниот модел станува организирачки принцип на песната. Овие форми, иако имаат цел да го намалат размерот на предметот, успеваат и да го зголемат емотивниот полнеж и звучната игриственост на текстот.

Иако овој корпус не е метрички строго организиран, во класична смисла, тој има силно развиена звучност. Во „Јасник“ (БК 72), лексиката носи крцкава, студена акустика: „мразни срчи крцка“. Во „Ронки“ (БК 282), ономатопејската и звучната вредност на глаголот „грга“ ја прави сцената речиси слушлива. Во „Разделба“ (БК 1207), Конески ни дава експлицитен звукопис: „трака–трака–пуф!“, што ја пренесува атмосферата на железничката сцена. Во „Мала-Душа“ и „Мала-Вода“ (БК 282), звучната игра е уште понагласена: „се стуткала / се збрала / се пикнала“, „само се штутка, само се уми“. Овде, фонетската блискост меѓу зборовите создава комичен и ритмички ефект, што е подеднакво важен како и значењето.

Алитерацијата, асонанцата и парономастичката блискост се особено важни во хумористичните песни. Имињата „Чукнитапан“, „Вртикалец“, „Гнетизелка Велка“, „Газибара“, „Голомеше“ функционираат речиси како самостојни звучни објекти. Во овие имиња, искористени во циклусот „Неколку смешни песни“ (БК 282), се забележува и зборообразувачки модел граден на традицијата на дејноста на браќата Миладиновци. Во „Генот“ (БК 282), пак, звучната игра е и семантички и иронично насочена: „генот–Диоген–геноцид“. Тоа покажува дека јазичната работа во овие текстови не се исцрпува во изборот на тема или на слика; таа навлегува и во акустичкиот материјал на зборот.

Од јазичен аспект, овие записи се важни затоа што преку нив може да се проследи развојот и на јазичната мисла на Конески, но и развојот на македонскиот јазик. Од првите записи во архивската единица БК 32, па сè до последните, во кои се забележува инсистирање на употребата на стандардниот македонски јазик, сведочиме за процесот на кодификацијата на македонскиот јазик преку поетското и прозното творештво на Конески.

4.3 Неколку книжевнокритички согледби кон корпусот

Генерално земено, творештвото на Блаже Конески, во прилозите, покажува исклучително широка поетска амплитуда, која се движи од игриво-фолклорна интонација до длабоко рефлексивен, речиси есеистички лиризам. Во тие рамки се преплетуваат неколку клучни тематско-мотивски јадра: проблемот на идентитетот и памтењето, егзистенцијалната несигурност, иронијата на човечката состојба, љубовта како метафизичка категорија, како и односот меѓу индивидуата и колективното историско искуство. Стилски, се забележува континуирана игра меѓу едноставноста и интелектуалната комплексност, меѓу говорниот тон и филозофската згуснатост, како одлика на поетиката на Конески во сите негови фази.

Во првиот прилог од 19 песни (БК 32), во кој припаѓаат песните од неговата најраната поетска фаза, поетиката се обликува во пресекот меѓу социјалната ангажираност, експресивната сликовитост и интимната лирска исповед, при што јасно се чувствува дека станува збор за фаза на оформување, но и за веќе силно артикулиран поетски сензибилитет. Јазично, овие песни покажуваат мешање на регистри, со што го отсликуваат процесот на оформување на поетскиот јазик. Низ поезијата се испреплетуваат српски и македонски форми, како и дијалектни елементи („чоек“, „вјасаме“ итн.). Токму во таа хетерогеност се гледа еден од клучните аспекти на раната поетика на Конески: потрагата по автентичен глас. За разлика од подоцнежната стандардизирана и прочистена дикција, тука поетскиот јазик е во самиот процес на еволуција, што му дава дополнителна живост.

Една од најизразените црти е колективниот, социјално ангажиран глас, кој доминира во песните како „Ослобођење“ и „Во темна балканска ноќ“. Лирскиот субјект зборува во име на колективот („ние“), претставувајќи го човекот како дел од еден потиснат народ. Сликите се силно нагласени: „оковани“, „газени од прљава стопала“, „потонати во кал“. Овде страдањето не е индивидуално, туку историско и колективно. Но, едновременно, во „Ослобођење“ се појавува и мотивот на сонцето, како симбол на слободата – „едно сунце кое сија добротом“ – што ја создава основната бинарност: темнина/светлина, ропство/ослободување. Таа опозиција е структурен принцип во повеќе песни, меѓу кои: „Песна за животот“ (заробеност/отпор), „Писмо на една мајка“ (реалност/илузија) и „Мртов петок“ (смрт/живот).

Со ова е поврзан и силниот поетски патос и реторичноста на изразот, па се бележи јазик кој е експлицитен, емотивно набиен, често повикувачки. Во „Песна за животот“, ритмичките повторувања („Не се даваме“, „ќе касаме“) имаат речиси маршовски карактер, што ја покажува функцијата на поезијата како поттик за отпор. За разлика од подоцнежната воздржана и иронична поетика на Конески, во овие песни доминира директноста и уверувањето во зборот како акција. Една од клучните карактеристики на овие први 19 песни е експресионистичката сликовитост на поетот, заснована врз телесни и материјални детали. Па така, светот е претставен преку груби, физички сензации: кал што „влегува во чевли“, смрад, крв, распаѓање. Во „Писмо на една мајка“, телесната болка („градите ме болат“) е централна метафора за егзистенцијалната безизлезност. Во „Мртов петок“, сликите стануваат морбидни („дрвјето мозоко му го јада“), што ја засилува драматичноста. Оваа телесност ја приземјува поезијата и ја прави непосредна, но истовремено отвора простор за симболично значење.

Значајна е и употребата на фолклорни модели и ритми. Во „Песна за Ташето“, или во баладичните сегменти („Караѓуле“), се јавуваат повторувања и едноставни структури, што потсетуваат на народната песна. Но, тие се исполнети со нова, често мрачна содржина.

Така, традиционалната форма станува средство за современа, социјална критика, која потсетува на онаа на Кочо Рацин. И мотивот Македонија – како емотивен и историски простор – зазема значајно место. Во песните каде се спомнува, таа е претставена како „смачкано племе“, сиромашна и понижена, но и длабоко сакана. Оваа амбивалентност (љубов и болка) создава специфична, трагична патриотска интонација, која е далеку од идеализирана претстава.

Особено впечатлива е поетиката на страдањето како универзално искуство, која се реализира преку конкретни ликови. Во „Песна за Ташето“, детето работник е симбол на рано уништениот живот („ти играш да умреш“), додека во „Писмо на една мајка“ се опева трагедијата на сиромаштијата и на болеста. Овие песни имаат силен етички набој: тие не само што опишуваат туку и обвинуваат.

Паралелно со колективното и патриотското, силно е присутна и интимната, лирска линија, особено во љубовните и во елегичните песни. Во „Љубавна песма“ се јавува мотивот на нежноста, како нешто што недостига во суровата стварност: „мало сам нежности жудио“. Љубовта тука не е идеализирана, туку е кривка и загрошена. Потоа, во „Разделба“, тагата е интимна и тивка („сам да плачам за тебе“), без реторичноста што ја има во ангажираните песни. Оваа двојност – меѓу колективното страдање и личниот копнеж – е еден од основните набои на најраната поетика на Конески. Во овие песни се појавува внатрешен расцеп на субјектот, меѓу желбата за лична среќа и нужноста на историската борба. Во „Љубавна песма“ јасно се формулира тој конфликт: животот „ќе сагори во борба“, додека субјектот посакува „малку заборава“. Оваа напнатост е особено важна, бидејќи го најавува подоцнежниот, посложен и рефлексивен Конески.

Песните кои се дел од првиот прилог на овој труд (БК 32) ја откриваат поетиката на еден автор кој се наоѓа во процес на оформување, кој е силно вкоренет во историскиот миг, но веќе насочен кон продлабочување на личното искуство и на јазичната изразност. Трајната вредност на овие 19 песни се согледува токму во спојот на патосот и на интимноста, на грубата реалност и на симболичната визија.

Во песните, кои припаѓаат на Прилог 2 од овој труд, „Песни во ракопис“, доминира една зрела, рефлексивна поетика, во која се спојуваат егзистенцијалната мисла, иронијата и интимното чувство. За разлика од раната поезија, во нив гласот е повлечен, често скептичен, а поетската енергија е насочена кон внатрешното искуство и кон проблемот на смислата. Во овие песни се јавува ироничен однос кон судбината: „Господ треба да биде пред сè правичен“ (БК 520), па затоа човекот е лишен од „машката сила“. Тука нема бунт, туку тивко прифаќање, што е карактеристично за зрелата, стоичка позиција на лирскиот субјект.

Во „Јасник“ (БК 72) доминира мотивот на вистината, како студено и болно искуство. Сликата „како во студен вир зиме / се капам во вистината“ покажува дека спознанието не носи утеша, туку потрес. Ова се надоврзува во стиховите за љубовта, каде таа е „чудно чудо“ (БК 514), што служи како обид да се оправда самото живеење, иако човекот чувствува дека „не му припаѓа“. Па така, поетот пее за љубовта која е истовремено возвишена и недостижна.

Во „Буквојадец“ (БК 526), Конески ја развива спротивставеноста меѓу формалната и вистинската сила. Лирското „ти“ е силно „по силата на буквата“, односно преку правила и авторитет, додека лирското „јас“ е силно „по силата на изворот / што им дава свежа вода на жедните“. Примерот со водата ја нагласува виталноста и природноста на вистинската вредност, спротивно на празната формалност. Оваа ориентација кон непосредното искуство се гледа и во песната со прв стих „Манастирот Св. Атанасија“ (БК 526). Иако

целта се „фреските“, како симбол за потрагата по духовноста, кулминацијата доаѓа во моментот на пиење на водата („да се излока цела кофа вода“). Со тоа, поетот ја пренесува смислата од високата цел кон основното, телесно доживување.

Во „Женскиот облик“ (БК 528), љубовта е сведена на чиста сензација, изразена преку кратки глаголи: „мазнам, галам... тлеам, мреам“. Оваа редукција создава интензитет и покажува дека телесното искуство е непосредно и силно, без потреба од објаснување. Спротивно на тоа, во „Разделба“ (БК 1207) се прикажува брзото гаснење на љубовното чувство. Иако има силен момент („пламна силно чувство“, „бацување“), веќе „по пет минути“ тој чита весник, а таа гледа излог („Ах што убави влечки!“). Овој контраст е конкретен пример за демистификација: големата емоција се распаѓа во баналност.

Во песната „Оплакување“ (БК 1499) се издвојува идејата дека вистинската вредност е интимна и единствена. Не сите солзи се важни, туку само „солзите од твоите две црни очи“, кои создаваат живот („растат темјанушки“). Така љубовта добива тивка, но трајна смисла.

Во завршните фрагменти доминира поетиката на молчењето и исцрпеноста. Лирскиот субјект вели: „Јас немам што да кажам“ (БК 1499), користејќи слики како „испостена земја“ и „секнат кладенец“. Ова покажува дека јазикот веќе не може да ја носи вистината, па молчењето е поискрено. На ова се надоврзува мотивот на времето, изразен преку свеста дека повторувањето е невозможно: „да не сум јас друг“. Истиот миг не може да се врати, затоа што субјектот се менува.

Песните од вториот прилог кон овој труд се карактеризираат со конкретни, силни слики и со редуциран израз, со цел да изразат длабоки идеи за вистината, љубовта, минливоста и за границите на човечкото искуство на еден созреан и автентичен поет. Во песните „Ронки“ (БК 282), „Диспут меѓу смртта и животот“ (БК 282), „Размислување за слободата“ (БК 519) и „Патувања и разделби“ (БК 1147), од „Прилог 3: Песни во машинопис со корекции во ракопис“, се преплетуваат неколку клучни поетички линии: фрагментарното паметење, основната опозиција меѓу животот и смртта, егзистенцијалното чувство на неслобода и свеста за минливоста на љубовта.

Во песната „Ронки“ (БК 282), животот е претставен како распаднат на фрагменти, а не како заокружена целина. Тоа не се „спомени“, туку „ронки од животот / како трошки расфрлани околу празна синија“, што упатува на нешто што не може да се состави назад. Сепак, тие фрагменти се живи преку сетилната конкретност: „влажно браздиче на пазарот“, „водичка преку лист од тегавец“, „порој кајсии“. Овие примери покажуваат дека паметењето доаѓа најпрво преку телесното искуство, а не преку нарацијата. Затоа минатото се доживува како присутно: „како сега да станува тоа“, односно како истовременост на различни мигови. Во „Диспут меѓу смртта и животот“ (БК 282), оваа конкретност се сведува на симболична опозиција. Смртта „ја спушта ноќта над болниот / како тежок покров“, што асоцира на затворање и крај, додека животот „го пушта славејот / во истата таа ноќ“. Овде животот и смртта коегзистираат во ист простор: ноќта останува, но во неа се појавува звук, односно знак на живот. Така, животот не ја укинува смртта, туку ја надминува со минимален, но значаен гест.

Во песната „Размислување за слободата“ (БК 519) доминира егзистенцијалната и општествена неслобода. Лирскиот субјект директно изјавува: „Јас не сум слободен“, при што причината не е само надворешна, туку и внатрешна, преку недостатокот на „морален кредит“. Спомнувањето на личности како Димо Хаџи Димов, Ѓорче Петров и Кочо Рацин внесува историска димензија: слободата е мерена според подвигот на претходниците. Особено силен е примерот со парафразата „роди се роб и роб биди“, како признание

кон Рацин, што во основата ја изразува безизлезноста од ситуацијата. Но, истовремено, песната добива и полемичка остринa, кога Конески упатува недвосмислена критика кон оние „што мислат дека имаат право“ да ја доведат во прашање туѓата слобода.

Во песната „Патувања и разделби“ (БК 1147), централна е минливоста на љубовта и времето. Иако постои надеж за повторна средба („ќе се најдеме пак“), таа е ограничена и ретка. Особено впечатливи се конкретните слики на телесноста: „да се лизгаат прстите по бела кожа / како по клавијатура“. Но веднаш се јавува свеста за недостиг на време: „колку малку време имам, што го немам“. Оваа парадоксална формулација покажува дека времето е истовремено присутно и недостижно. Завршницата – заминувањето „во една бескрајна вселена“ – ја засилува дистанцата и осаменоста.

Овие четири песни се карактеризираат со редуциран, но сликовит израз, во кој конкретните детали („кајсии“, „славеј“, „прсти“) носат длабоки значења. Преку нив се обликува поетика што ја истражува раздробеноста на искуството, тензијата меѓу животот и смртта, ограниченоста на слободата и неизбежната минливост на човечките односи.

Во истиот, третиот прилог, се наоѓа и циклусот песни „Неколку смешни песни“ (БК 282), во кој доминира привидната наивност, која, сепак, функционира како маска зад која се крие остар увид во човековата минливост и апсурд. Песната „Спомен“ ја отвора темата на заборавот, како конечна судбина на индивидуалното постоење. Имињата како „Чукнитапан“, „Вртикалец“ или „Гнетизелка Велка“ звучат карикатурално, но се иманентни на имињата на магичните помошници, присутни во сказните запишани од Марко Цепенков, па на овој начин Конески игриво нè потсетува на фолклорот и на колективната меморија. На иста линија, во „Дете Голомеше“, Марко, мислејќи на Цепенков, е дел од песната („Попусто лозје Марко садеше“), како критика за цикличната бесмисленост на трудот. Лозјето што постојано се уништува од Дете Голомеше функционира како симбол на нарушениот ред и на непочитувањето на културното наследство, но и како метафора за неконтролираниот елемент во човековата природа. Повторувањето и ритмичноста го доближуваат текстот до усната традиција, но тука таа традиција е лишена од стабилизирачката функција и станува простор на апсурд.

Во „Малá-Душа“ и „Мала-Вода“ се развива мотивот на малечкото, скриеното, маргинално. „Малá душа“ е претставена како нешто што се „стуткува“, „се свива“, „се крие“, што упатува на егзистенцијална ранливост и вина („грешница“). Повикот „Не факајте го за гуша“ носи етичка димензија, како апел за разбирање на човечката слабост. Во „Мала-Вода“, пак, се појавува парадигма на тивкото постоење: водата не „бучи“, туку „молчи и си трае“. Овој мотив е во согласност со една подлабока линија кај Конески – вреднувањето на скромното, непретенциозното, како носител на автентичната вистина. Ироничниот регистар кулминира во песните „Фрижидер“ и „Генот“. „Фрижидер“ претставува остар портрет на духовно замрзнат човек, каде метафората е директна и ефективна: срцето „мраз му го дави“. Тука се препознава модерна, урбана чувствителност, што е поретка во раното творештво на Конески. „Генот“, пак, ја проширува иронијата на ниво на псевдонаучен дискурс, каде биолошкиот детерминизам се доведува до апсурд со стихот за „пристоен геноцид“. Оваа песна ја отвора темата за условеноста на човекот, но ја третира со сарказам, што претставува отстапување од традиционалната сериозност во неговата поетика.

Во Прилог 4, кој содржи ракописи и машинописи на прозни записи, се наоѓаат текстови кои го откриваат познатото богатство на мисловната, поетска, но и авторска длабочина на Конески. Во нив писателот истовремено третира егзистенцијални, љубовни и природни теми, користејќи стил кој е и аналитичен и емотивно интензивен.

Прозниот запис со прва реченица „Не можеме да понудиме никаква позитивна програма“ ја истакнува прагматичната мудрост во услови на криза: авторот предлага чекор-по-чекор зачувување на она што е можно, без илузии за целосна контрола, со акцент на културното и на регионалното зачувување на идентитетот. Тука се гледа рационален, реалистичен пристап кон историските и личните предизвици. „Портрет“ (БК 1147) е интимна, психолошка слика на стареењето, каде авторот со едноставен, но прецизен опис на лицето и на изразот на старецот успева да ја пренесе тагата, но и природноста на животното чувство. Текстовите „Размислување за љубовта“ (БК 1147) и продолжението за предавството во љубовта ја истражуваат ранливоста на љубовта, прикажувајќи ја како суштинска, но често насилно нарушена, убиена сила. Авторот ја анализира љубовта како основа на човечкото постоење, како сила која го разоткрива внатрешното битие и која бара храброст и одлучност за нејзино зачувување. Во „Богомолка“, Конески користи алегоричен и ироничен тон, прикажувајќи ја природата како место на немилосрдни, но сепак логични закони, со размислување за жртвата, за должноста и за несреќата во сексуалната и во природната динамика. Записот „Месечина“ ја истакнува авторовата чувствителност кон минливоста и дистанцата, каде природниот феномен станува метафора за љубовта и за надежта, но и за неизбежната загуба.

Творештвото на Блаже Конески, прикажано преку новите прилози на поезија и проза, открива постојан развој од раната, колективна и патриотски обоена поетика кон зрел, рефлексивен и интимен глас. И во првата и во последната фаза доминира вниманието кон човечкото искуство – од страдањето и историската реалност, преку љубовта како основа на егзистенцијата, до разочарувањето и иронијата на животот. Конески успева да ги спои конкретноста и телесноста со симболичноста и филозофската длабочина, при што секогаш останува верен на автентичниот јазик и на регионалниот идентитет. Новите откриени прозни и поетски записи, кои се предмет на дескрипција и на интерпретација на оваа статија, уште еднаш ја потенцираат неговата прагматична, мудра и емотивно зрела перспектива: зачувување на она што е можно, со почит кон културното наследство, човечката ранливост и непрестајното барање на смислата во животот. Низ сите текстови е видлив интегритетот на Конески како автор кој го истражува минливото и трајното, колективното и индивидуалното, во рамките на една естетска и етичка длабочина.

5 Заклучок

Фондот „Блаже Конески“ содржи архивирани ракописи и машинописи на необјавени творби на Конески, кои се комплементарен дел на неговиот објавен опус.

Врз основа на датирањето и на местото на архивските единици во фондот, може да се заклучи дека 19 припаѓаат на најраниот творечки период на Конески, а другите на неговата последна творечка фаза. Ова јасно се исцртува и во јазикот на творбите: нестандардизиран и во дијалектна форма, во првата група песни, и стандардизиран и близок до јазикот на објавените творби на Конески, во втората група единици од корпусот. Дел од песните од нотесот 1939–1941 г. Конески подоцна ги преработил и ги објавил, а другите одлучил да не ги објавува. За овие и за другите необјавени творби од корпусот не може со сигурност да се тврди дали Конески планирал да ги доработи и да ги објави. Ова особено важи за песните и за прозните записи во ракопис. Од првото читање на единиците, може да се забележи дека голем дел од нив се недоработени, или не се на рамниште на објавените песни на Конески, како, на пример, песната „Манастирот Св. Атанасија“, но има и песни,

како минијатурите „Јасник“ и „Женскиот облик“, кои се поетски бисери и природно се надоврзуваат на објавениот опус на Конески.

Ова истражување покажува дека фондот отвора нови можности за иследување на творечката активност на Конески. Песните од нотесот 1939–1941 г. овозможуваат да се идентификуваат и да се анализираат тематските, изразните и јазичните врски меѓу првите творби на Конески и неговата подоцнежна поезија. Во однос на другите единици од корпусот, имајќи предвид дека некои творби на Конески се објавени само во списанија, потребно е да се направи опсежна проверка на македонската периодика. Исто така, би било добро да се направи подетална анализа на необјавените творби од последната фаза за да се утврди, попрецизно, нивното место во целокупното творештво на Конески.

Истражувањето укажува, исто така, на одредени ризици, поврзани воопшто со истражувањата втемелени на архивска граѓа – расчитувањето на ракописите, прашањата за авторството и за намерата на авторот за доработка и за објавување на творбите, но и потенцијалот на овие истражувања, кои отвораат нови перспективи во истражувањата на опусот на еден автор.

Библиографија

- Андреевски, Ц. (2020). *Разговори со Конески*. Скопје: Матица. [Andreevski, C. (2020). *Razgovori so Koneski*. Skopje: Matica.]
- Вангелов, А. (2020). *Лирската биографија на Конески*. Скопје: Слово. [Vangelov, A. (2020). *Lirskata biografija na Koneski*. Skopje: Slovo.]
- Видоески, Б. (1998). *Дијалектните на македонскиот јазик*, том 1. Скопје: МАНУ. [Vidoeski, B. (1998). *Dijalektite na makedonskiot jazik*, tom 1. Skopje: MANU.]
- Конески, Б. (1993а). Разденување: Посета, Крик, Летно утро, Молитва за од лоши сништа, Разденување. *Современост*, год. XLIII, бр. 3-4, Скопје 1993, 3-5. [Koneski, B. (1993a). Razdenuvanje: Poseta, Krik, Letno utro, Molitva za od loši sništa, Razdenuvanje. *Sovremenost*, god. XLIII, br. 3-4, Skopje 1993, 3-5.]
- Конески, Б. (1993б). Бела птица: Висок притисок, Болничка соба, Илузија, Пролет, Бела птица. *Културен живот*, год. XXXVIII, бр. 2 (април-јули), Скопје 1993, 13. [Koneski, B. (1993b). Bela ptica: Visok pritisok, Bolnička soba, Iluzija, Prolet, Bela ptica. *Kulturen život*, god. XXXVIII, br. 2 (april-juli), Skopje 1993, 13.]
- Конески, Б. (2011а). *Поезија*. Ѓурчинов М. (прир.). *Целокупни дела на Блаже Конески, критичко издание во редакција на Милан Ѓурчинов*, том I. Скопје: МАНУ. [Koneski, B. (2011a). *Poezija*. Ğurčinov, M. (prir.). *Celokupni dela na Blaže Koneski, kritičko izdanie vo redakcija na Milan Ğurčinov*, tom I. Skopje: MANU.]
- Конески, Б. (2011б). *Поезија*. Ѓурчинов М. (прир.). *Целокупни дела на Блаже Конески, критичко издание во редакција на Милан Ѓурчинов*, том II. Скопје: МАНУ. [Koneski, B. (2011b). *Poezija*. Ğurčinov, M. (prir.). *Celokupni dela na Blaže Koneski, kritičko izdanie vo redakcija na Milan Ğurčinov*, tom II. Skopje: MANU.]
- Конески, Б. (2014). *Проза*. Кулавова, К. (прир.). *Целокупни дела на Блаже Конески, критичко издание во редакција на Милан Ѓурчинов*, том IV. Скопје: МАНУ. [Koneski, B. (2014). *Proza*. Ķulavkova, K. (prir.). *Celokupni dela na Blaže Koneski, kritičko izdanie vo redakcija na Milan Ğurčinov*, tom IV. Skopje: MANU.]
- Конески, Б. (2018). *Светиот и ѝеснаи и леѝндаи*. Ѓурчинов М. (прир.). *Целокупни дела на Блаже*

- Конески, критичко издание во редакција на Милан Ѓурчинов*, том V. Скопје: МАНУ. [Koneski, B. (2018). *Svetot na pesnata i legendata*. Ćurĉinov, M. (prir.). *Celokupni dela na Blaŝe Koneski, kritiĉko izdanie vo redakcija na Milan Ćurĉinov*, том V. Скопје: MANU.]
- Конески, Б. (2020). *Македонскиот XIX век*. Ѓурчинова А., Капушевска-Дракулевска Л. Карапејовски Б (прир.) *Целокупни дела на Блаже Конески, критичко издание во редакција на Милан Ѓурчинов и Катина Ќулавкова*, том VI. Скопје: МАНУ. [Koneski, B. (2020). *Makedonskiot XIX vek*. Ćurĉinova, A., Kapuŝevska-Drakulevska, L., Karapejovski, B. (prir.). *Celokupni dela na Blaŝe Koneski, kritiĉko izdanie vo redakcija na Milan Ćurĉinov i Katica Ćulavkova*, том VI. Скопје: MANU.]
- Конески, Б. (2020 [1949]). Прилепскиот говор. Дијалектолошки, балканистички и ономастички прилози. Марковиќ М. (прир.), Јанкулоски, Д. (сор.). *Целокупни дела на Блаже Конески, критичко издание во редакција на Катина Ќулавкова*, том VIII. Скопје: МАНУ, 33–93. [Koneski, B. (2020 [1949]). *Prilepskiot govor. Dijalektoloŝki, balkanistiĉki i onomastiĉki prilozi*. Markoviĉ, M. (prir.), Jankuloski, D. (sor.). *Celokupni dela na Blaŝe Koneski: kritiĉko izdanie vo redakcija na Katica Ćulavkova*, том VIII. Скопје: MANU, 33–93.]
- Конески, Б. (2021). *Грамајтика на македонскиот литературен јазик*. Петроска, Е., Тофоска С. (прир.), Карапејовски Б. (сор.) *Целокупни дела на Блаже Конески, критичко издание во редакција на Катина Ќулавкова*, том XI. Скопје: МАНУ. [Koneski, B. (2021). *Gramatika na makedonskiot literaturnen jazik*. Petroska, E., Tofoska, S., (prir.) Karapejovski, B. (sor.). *Celokupni dela na Blaŝe Koneski, kritiĉko izdanie vo redakcija na Katica Ćulavkova*, том XI. Скопје: MANU.]
- Конески, Б. (2024). *Библиографија и други прилози*. Макаријоска, Л. (прир.). *Целокупни дела на Блаже Конески, критичко издание во редакција на Катина Ќулавкова*, том XIII. Скопје: МАНУ. [Koneski, B. (2024). *Bibliografija i drugi prilozi*. Makarijoska, L. (prir.). *Celokupni dela na Blaŝe Koneski, kritiĉko izdanie vo redakcija na Katica Ćulavkova*, том XIII. Скопје: MANU.]
- Radovanović, M. (1979). *Sociolingvistika*. Beograd: BIGZ.
- Siegel, J. (2015). Art, Aesthetics, and Archaeological Poetics. In N. Vance and J. Wallace (eds.). *The Oxford History of Classical Reception in English Literature*, vol. 4, 203–241. Oxford: Oxford University Press.

Прилог 1: Факсимили и расчитани песни од нотесот 1939–1941 г.

Ослобођење

Ми смо се родили оковани,
у глибу, завезаних очију.
Преко наших плећа газила су прљава стопала
и остављала срамне трагове.
Шкрипале су наше кости,
стењали мускули у грчу
и гушио нас смрад.

Осетили смо да постоји једно сунце
које сија добротом и радошћу,
из кога зрачи живот.
И тихо се будила жудња у грудима
Да се са вриском скрше окови
и широко да се отворе очи
и да се у силном дрхтању
испруже руке до сунца
и зенице задоје светлошћу.

Преко наших плућа газила су прљава стопала
и причала нам у једноликом шкрипању:
„Тако мора да буде!..Тако мора да буде!..“
Преко нас су прелазила стопала
и тискала нас све више у кал.

И било је часова клонућа:
Сумња се будила у души
као сова у сумрак,
а њене су злураде очи певале:
„Обмана је сунце истине,

Ослобођење

Ми смо се родили оковани,
у тлибу, забиваних очију.
Трррр наших пата тазила су првава стана
и оттавала срамне шрагове.
Ихришале су наше косице,
сигнали мускули у грлу
и тучице нас смрад.

Осећали смо да постоји једно сунце
које сија добротом и радосту,
из кога зраче живот.
И како се будила тужба у грудима
да се са вриском скрине окви
и широко да се отворе очи
и да се у силном дрхтању
исцрпне руке до сунца
и зенице задоје светлосту.

Трррр наших пата тазила су првава стана
и оттавала нам у једноликом шкрипалу:
„Мако мора да буде! Мако мора да буде!“
Трррр нас су прелазила светлала
и ишквала нас св. више у кал.

и било је галва клонула:
Сулива се будила у души
као сова у сумрак,
а шет су злоради очи певал:
„Обмана је сунце ишине,

Слика 1: Прв дел од песната „Ослобођење“ (БК 32)

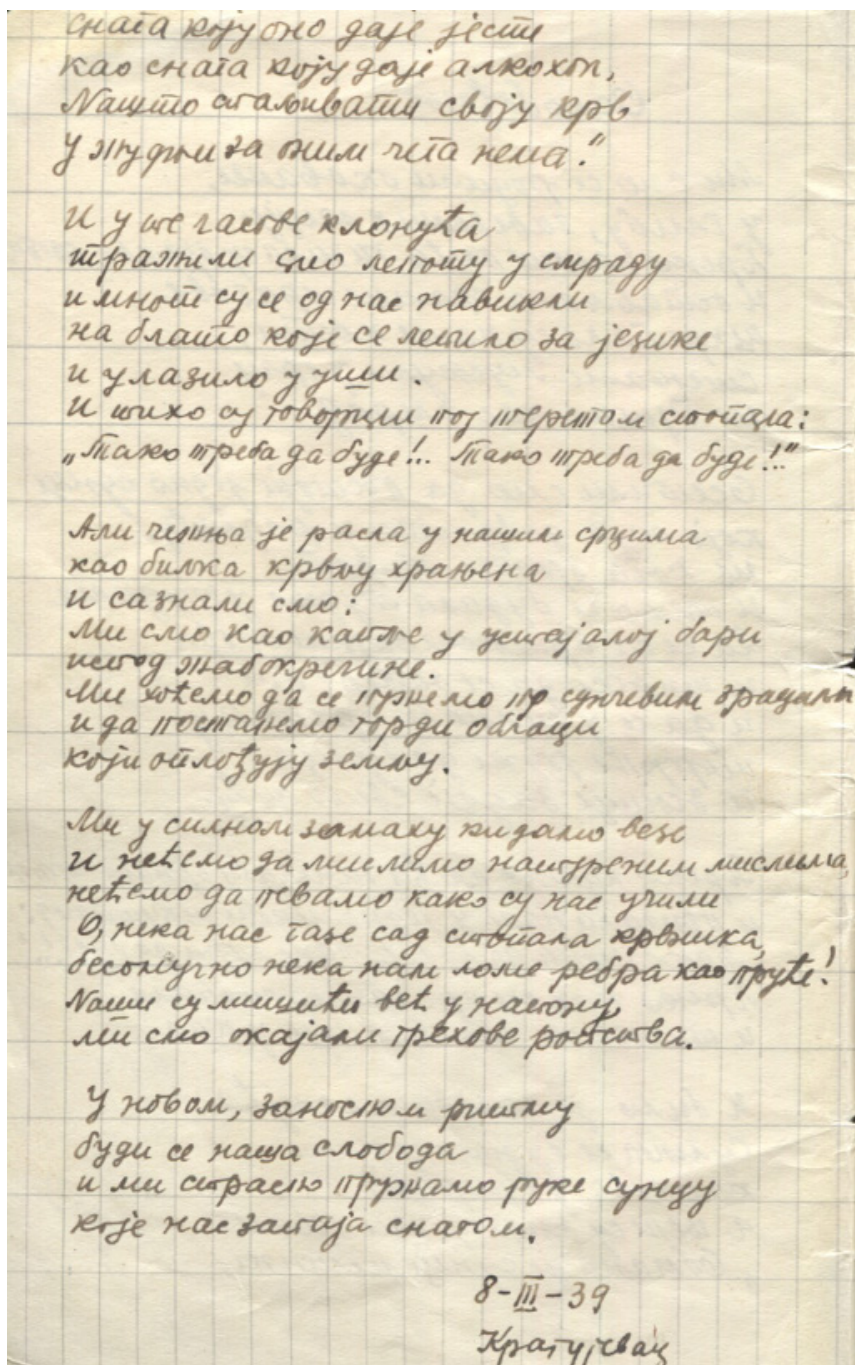
снага коју оно даје јесте
као снага коју даје алкохол,
[Нашто?] спаљивати своју крв
у жудњи за оним чега нема.“

И у те часове клонућа
тражили смо лепоту у смраду
и многе су се од нас навикли
на блато које се лепило за језик
и улазило у уши.
И тихо су говорили под теретом стопала:
„Тако треба да буде!..Тако треба да буде!..“

Али чежња је расла у нашим срцима
као биљка крвљу храњена
и сазнали смо:
Ми смо као капље у устајалој бари
испод жабокречине.
Ми хоћемо да се [нурнемо?] сунчевим зрацима
и да постанемо горди облаци
који оплођују земљу.

Ми у силном замаху кидамо везе
и нећемо да мислимо натуреним мислима,
нећемо да певамо како су нас учили
О, нека нас газе сад стопала крвника,
бесомучно нека нам ломе ребра као пруће!
Наши су мишићи већ у напону
ми смо окајали грехове ропства.

У новом заносном ритму
буди се наша слобода
и ми страсно пружамо руке сунцу
које нас запаја снагом.

Слика 2: Втор дел од песната „Ослобођење“ (БК 32)

Срцу

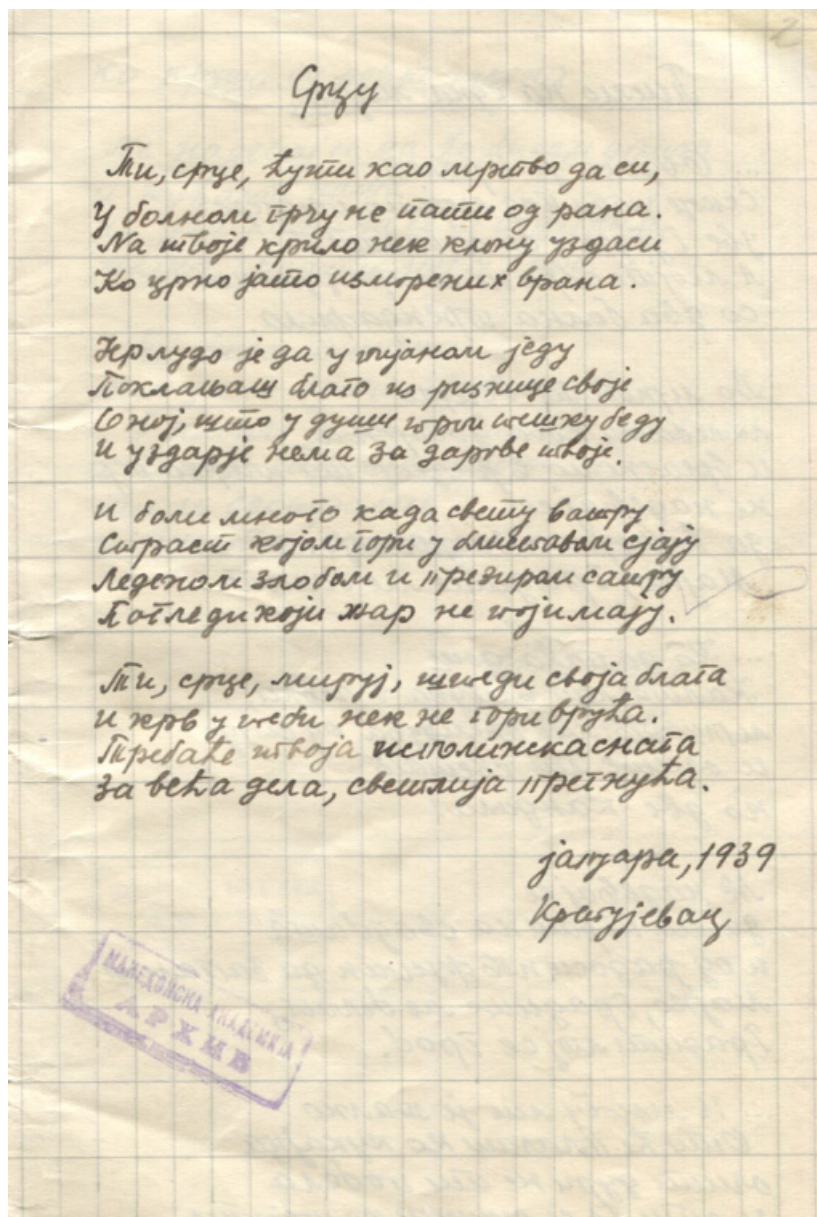
Ти, срце, ћути као мртво да си,
У болном грчу не пати од рана.
На твоје крило нека клону уздаси
Ко црно јато изморених врана.

Јер лудо је да у пијаном једу
Поклањаш благо из ризнице своје
Оној, што у души трпи тешку беду
и ударје нема за дарове твоје.

И боли много кад свету ватру
Страст којом гори у блиставом сјају
Леденом злобом и презиром сатру
Погледи који жар не појимају.

Ти, срце, мируј, штеди своја блага
и крв у теби нека не гори врућа.
Требаће твоја исполинска снага
За већа дела, светлија прегнућа.

јануара, 1939
Крагујевац

Слика 3: Песна „Срцу“ (БК 32)

Писмо на една мајка

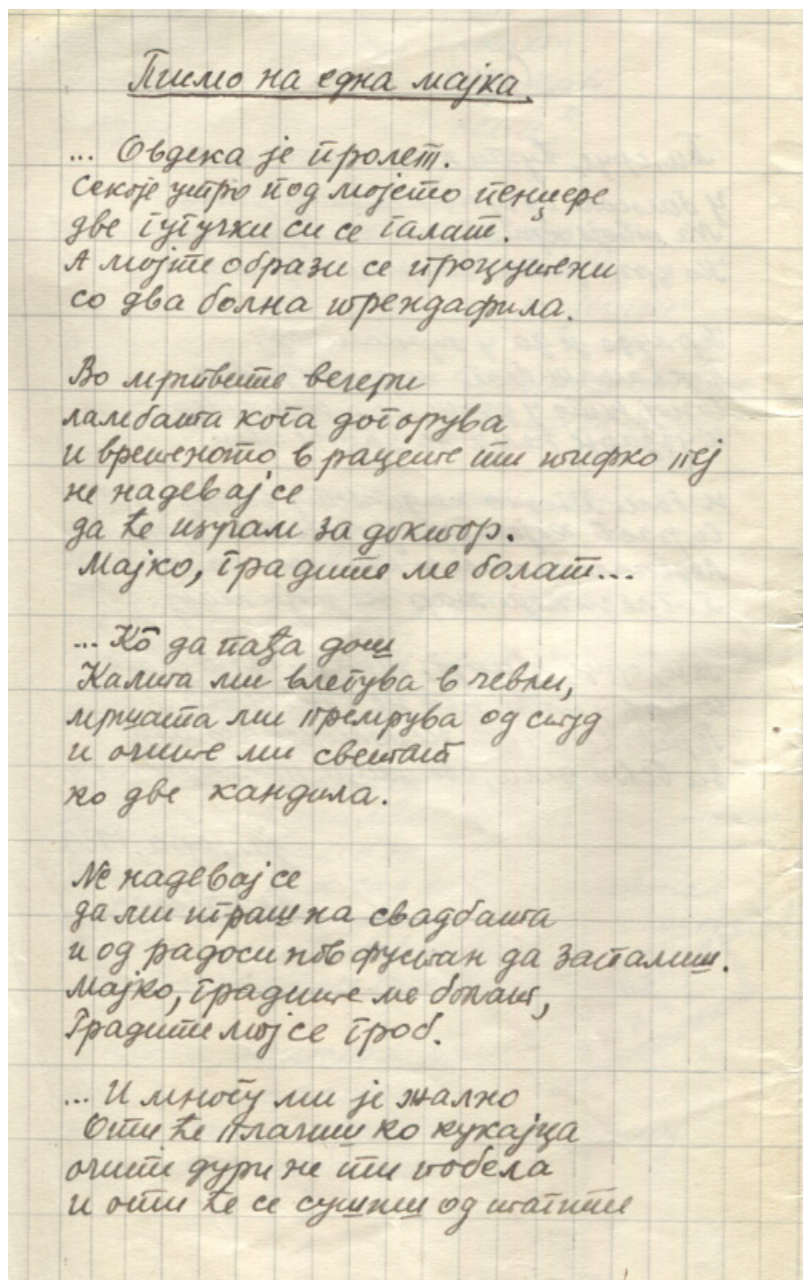
...Овдека је пролет.
Секоје утро под мојето пенцере
две гутучки си се галат.
А мојте образи се процутени
со два болна трендафила.

Во мртвите вечери
ламбата кога догорува
и вретеното в рацете ти тифко пеј
не надевај се
да ќе изучам за доктор.
Мајко, градите ме болат...

...Ко да паѓа дош
Калта ми влегува в чевли
мршата ми премрува од студ
и очите ми светат
ко две кандила.

Не надевај се
да ми играш на свадбата
и од радост нов фустан да запалиш.
Мајко, градите ме болат,
Градите мој се гроб.

...И многу ми је жално
Оти ќе плачиш ко кукајца
очите дури не ти побела
и оти ќе се сушиш од тагите

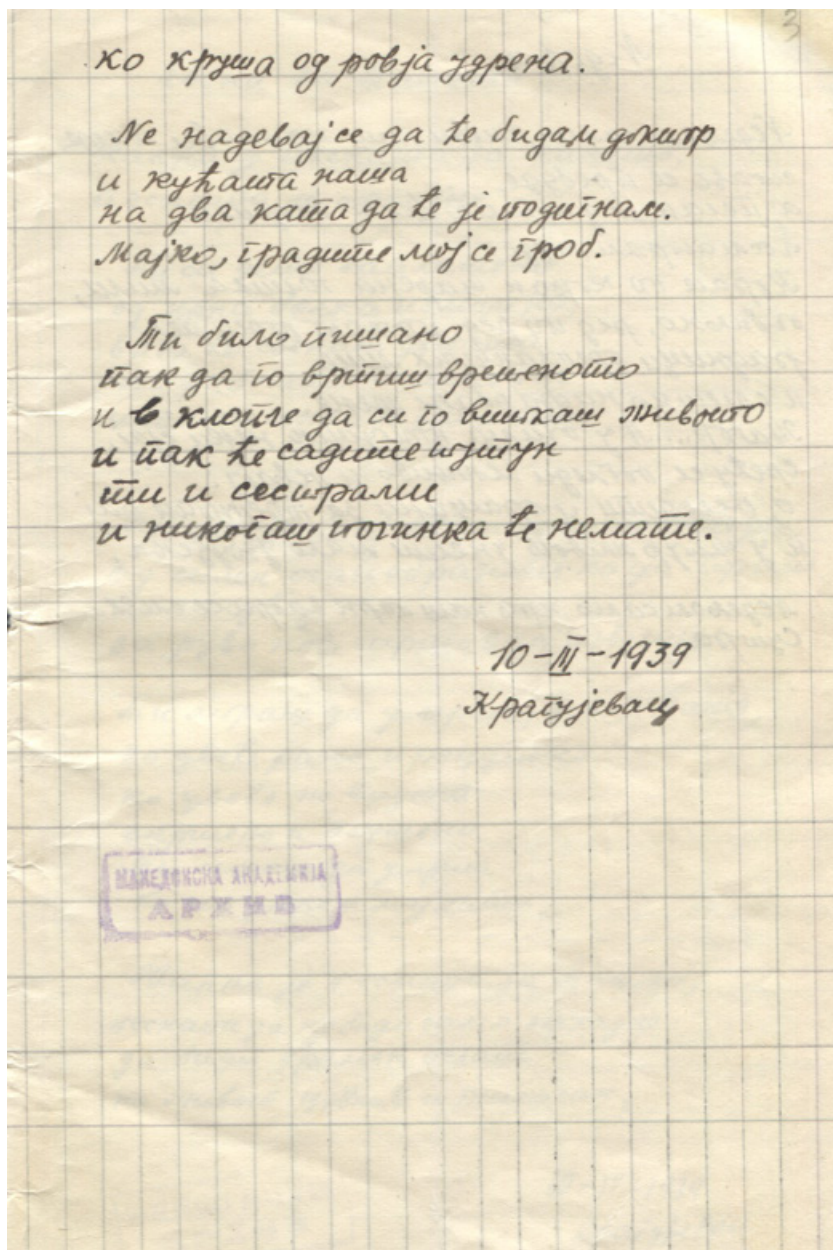
Слика 4: Прв дел од песната „Писмо на една мајка“ (БК 32)

ко круша од ровја удрена.

Не надевај се да ќе бидам доктор
и куќата наша
на два ката да ќе ја подигнам.
Мајко, градите мој се гроб.

Ти било пишано
пак да го вратиш вретеното
и в клопче да си го виткаш живото
и пак ќе садите тутун
ти и сестрами
и никогаш починка ќе немате.

10–III–1939
Крагујевац

Слика 5: Втор дел од песната „Писмо на една мајка“ (БК 32)

Недеља

Недељом само живи наш кржљави парк
стазе се пробуде,
а песак под ногама бесно зацвили.

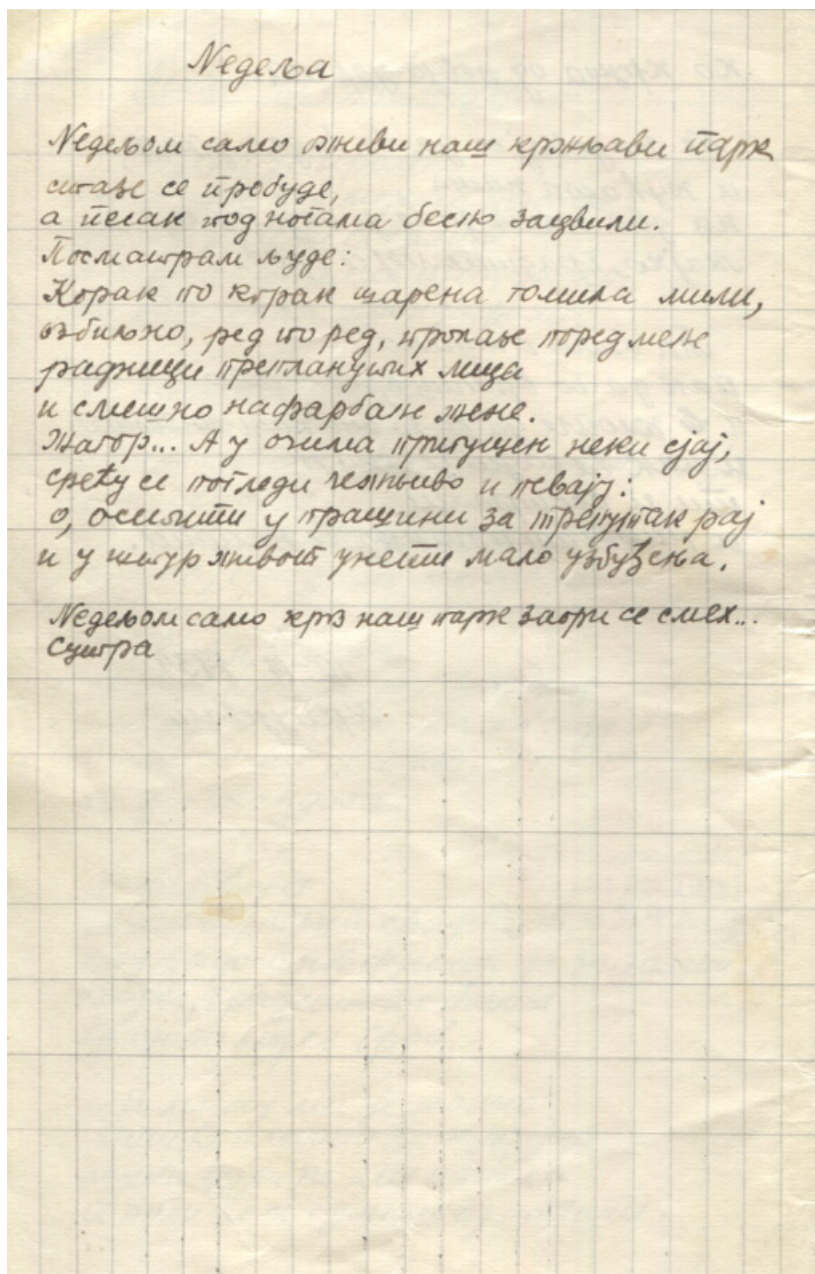
Посматрам људе:

Корак по корак шарена гомила мили,
озбиљно, ред по ред, пролазе поред мене
радници препланулих лица
и смешно нафарбане жене.

Жагор... А у очима пригушен неки сјај,
срећу се погледи чежњиво и певају:
о, осетити у прашини за тренутак рај
и у штур живот унети мало узбуђења.

Недељом само кроз наш парк заори се смех...

Сутра

Слика 6: Песна „Недела“ (БК 32)

Песна за Ташето

Жална је песната за Ташето,
песната је офкајне.

Ти си дете заплашено
од црна болка измачено.
Брзо ќе свенат децата
шо работат в монопол
и ти ко сенка ќе зачиниш.

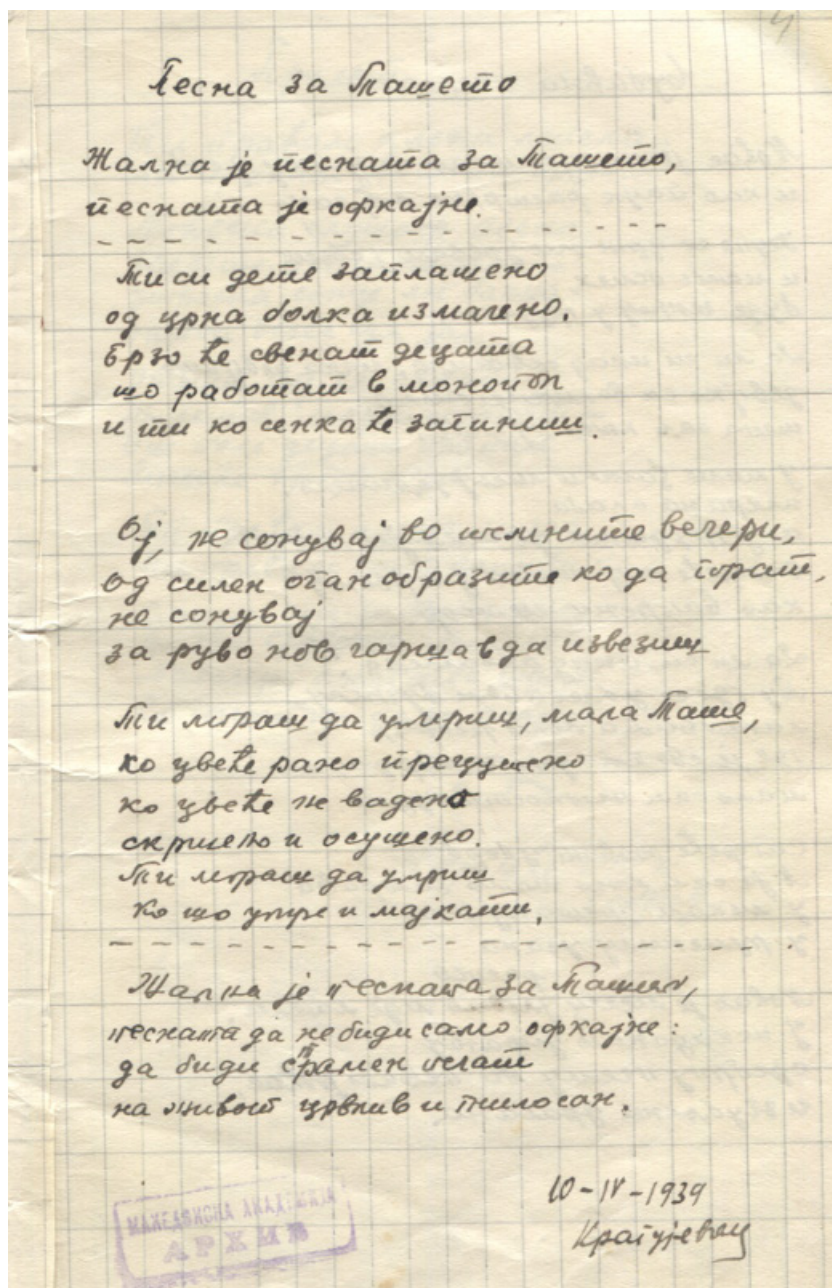
Ој, не сонувај во темните вечери,
од силен оган образите ко да горат,
не сонувај
за руво нов чаршав да извезиш

Ти играш да умреш, мала Таше,
ко цвеќе рано прецутено
ко цвеќе не вадено
скршено и осушено.
Ти играш да умриш
ко шо умре и мајкати.

Жална је песмата за Ташето,
песната да не биди само офкајне:
да биди страмен печат
на живот црвлив и гнилосан.

10–IV–1939

Крагујевац

Слика 7: Песна „Песна за Ташето“ (БК 32)

Љубавна песма

Ноћас је месец саткао паучину у соби
и као паук растргао мој сан.

Једне се црне очи урезале у свест
и маме осмех,
буде чежњу у грудима.

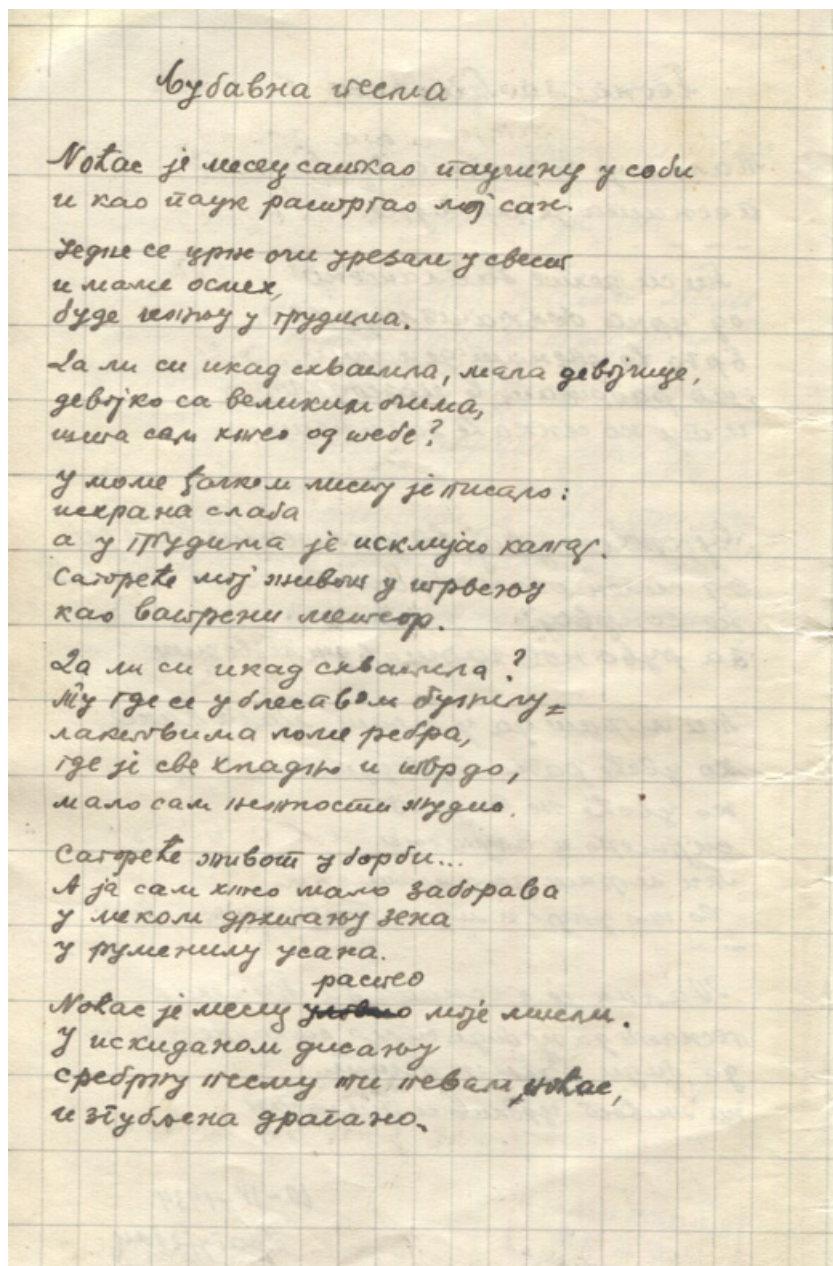
Да ли си икад схватила, мала девојчице,
девојко са великим очима,
што сам хтео од тебе?

У моме ђачком листу је писало:
исхрана слаба
а у грудима је исклијао [?].
Сагореће мој живот у [трвењу?]
као ватрени метеор.

Да ли си икад схватила?
Ту где се у блесавом бунилу
лаковима ломе ребра,
где је све хладно и тврдо,
мало сам нежности жудио.

Сагореће живот у борби...
А ја сам хтео мало заборава
у меком дрхтању [?]
у руменилу усана.

Ноћас је месец распео моје мисли.
У скиданом дусању
сребрну песму ти певам ноћас,
изгубљена драгано.

Слика 8: Песна „Љубавна песна“ (БК 32)

Пролет

Ти праѓам алена мисла,
Ти праѓам веселба грст...

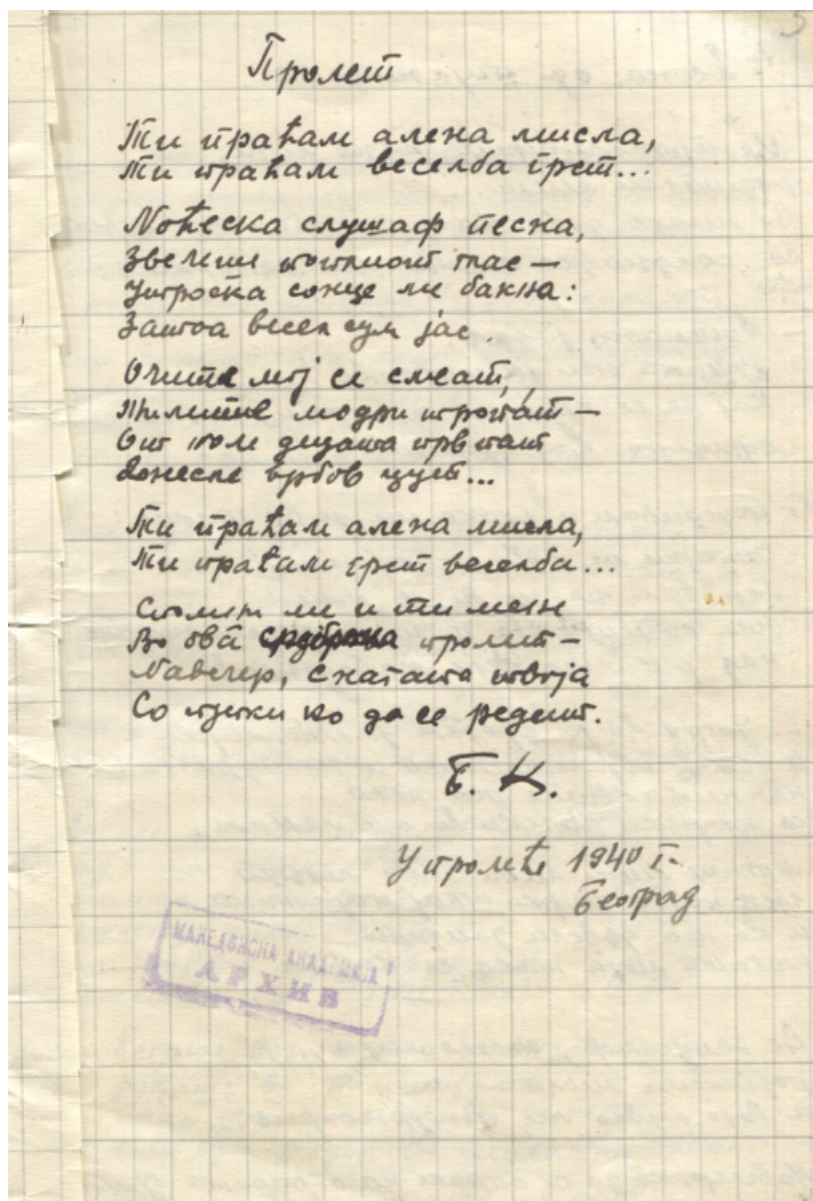
Ноћеска слушаф песна,
Звечеше топлиот глас –
Утроска сонце ме бакна:
Затоа весел сум јас.

Очите мој се смеат,
Жилите модри тропат –
От поле децата прв пат
Донесле врбов цут...

Ти праѓам алена мисла,
Ти праѓам грст веселба...

Спомни ме и ти мене
Во оваа сребрена пролет –
Навечер, снагата твоја
Со пупки ко да се редит.

Б. К.
У пролеће 1940 г.
Београд

Слика 9: Песна „Пролет“ (БК 32)

Песна од пијаницата

Ме проколнафте, жено моја,
родители мили...
Во никое доба ко да тропам на порта
со солдзи, со клетви ми отворате:

– Душман, јадач, душата ни ја исколва!..
Кај да се кријаме од страм, ако не сети
офицеро ћирацијата?!

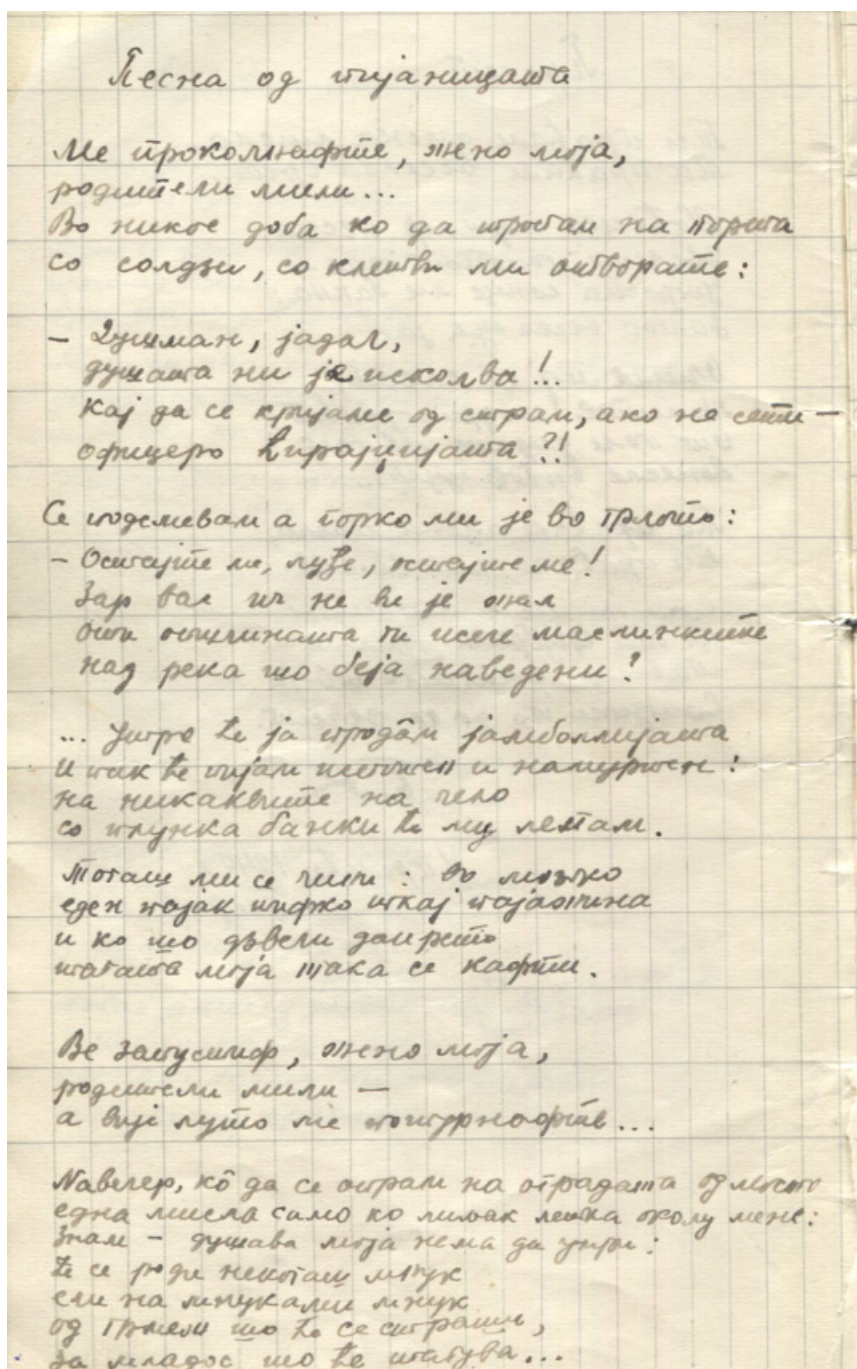
Се подсмевам а горко ми је во грлото:
– Остајте ме, луѓе, остајте ме!
Зар вам ич не ви је жал оти општината ги исече маслинките
над река шо беја наведени!

...Утре ќе ја продâм јамболијата
и пак ќе пијам испотен и намуртен:
на никаквите на чело
со плунка банки ќе му лепам.

Тогаш ми се чини: во мозоко
еден пајак тифко ткај пајажина
и ко шо дзвечи даирето
тагата моја така се кафти.

Ве запустиф, жено моја,
родители мили –
а вије луто ме потурнафте...

Навечер, кô да се опрам на оградата од леглото
една мисла само ко лиљак летка околу мене:
Знам – душава моја нема да умре:
ќе се роди некогаш мнук
ели на мнукама мнук
од грмеж шо ќе се страши,
за младос шо ќе тагува...

Слика 10: Песна „Песна од пијаницата“ (БК 32)

Ми останаа во умо белите магли
и една пуста есен на нашите полина...
Бегаше возо наврнат, жално рикаше,
Бегаа тогај селата родни од мене
И ридој голи тонеа во далечината.

Беше расплакана, кална приквечерина,
чад ми влегуваше в гради.
На тебе мислеф, Македонијо,
тага се склучка в гради.

Како да не сум тажен ко гледам
шо је нашето сега, нашето минало:
Бакалски носеј пробесени,
бечви процофцани, унечки измацани;
Селански очи тресливи,
раце испукани, умој ишчукани,
вратој иструпени, глај ничкум наведени...

Да не плачит зар чоек
над наши синој учени:
дечишча се мрсулај,
крастај, липај, улај.
Ним жабјак му је в жилите
и тесто им је в главите!

... Бегаше возо тогаш наврнат,
рикаше во темницата;
така рикаше маката во мене
оти сум роден во смачкано племе...

И зашто сега пак љубов ме враћа
кај тебе, треслива земјо, Македонијо? (мајко?
Длабоко во душава остана спомен
на белите магли по нашите полина,
на песна од наланите по нашите калдрми...

Ми останаа во умо белите магли
 и една нрета есен на нашите војна...
 Бегаше возо каврнат, малку рикаше,
 бегаше истај селаша роден од мене
 и ридој го м пошата во далнината. шонеа

Беше расплакана, калта трибвиртка,
 кад ми влетуваше в гради,
 На нседе линеар, Македонијо,
 шта се склучка в гради.

Како да не сум шатен ко гледам
 што је научил сета, научил минало:
 Викалаки посеј професиони,
 Белин процофзаци, утили измазаци;
 Слатки или шроскиви,
 раж неоркани, уној шилукани,
 врастој нештрски, трај нилкуи наведени...

За не платил зарпоск
 кад наши синој учени:
 диница се мрзулај,
 крастија, листај, злај.
 Мили мабјак лу је в штилите
 и шетио им је в штилите!

... Бегаше возо истаи каврнат,
 рикаше во толннцаша;
 шона рикаше макаша во мене
 ошн сум роден в макаша шине...

И зучо сета шак оубов ме враќа
 кој шеве, шреслива зучо, Македонијо? (мојко?)
 Шабко в дучава ошона шатен
 на белите магли го научиле војна,
 на шсна оукаланише го научиле калдраи...

Слика 11: Песна без наслов со прв стих „Ми останаа во умо белите магли“ (БК 32)

На полноќ, на полноќ ми дојде на гости
темна сенка од тополата,
На полноќ ми навеза месечината
на клепки златна пајажина.

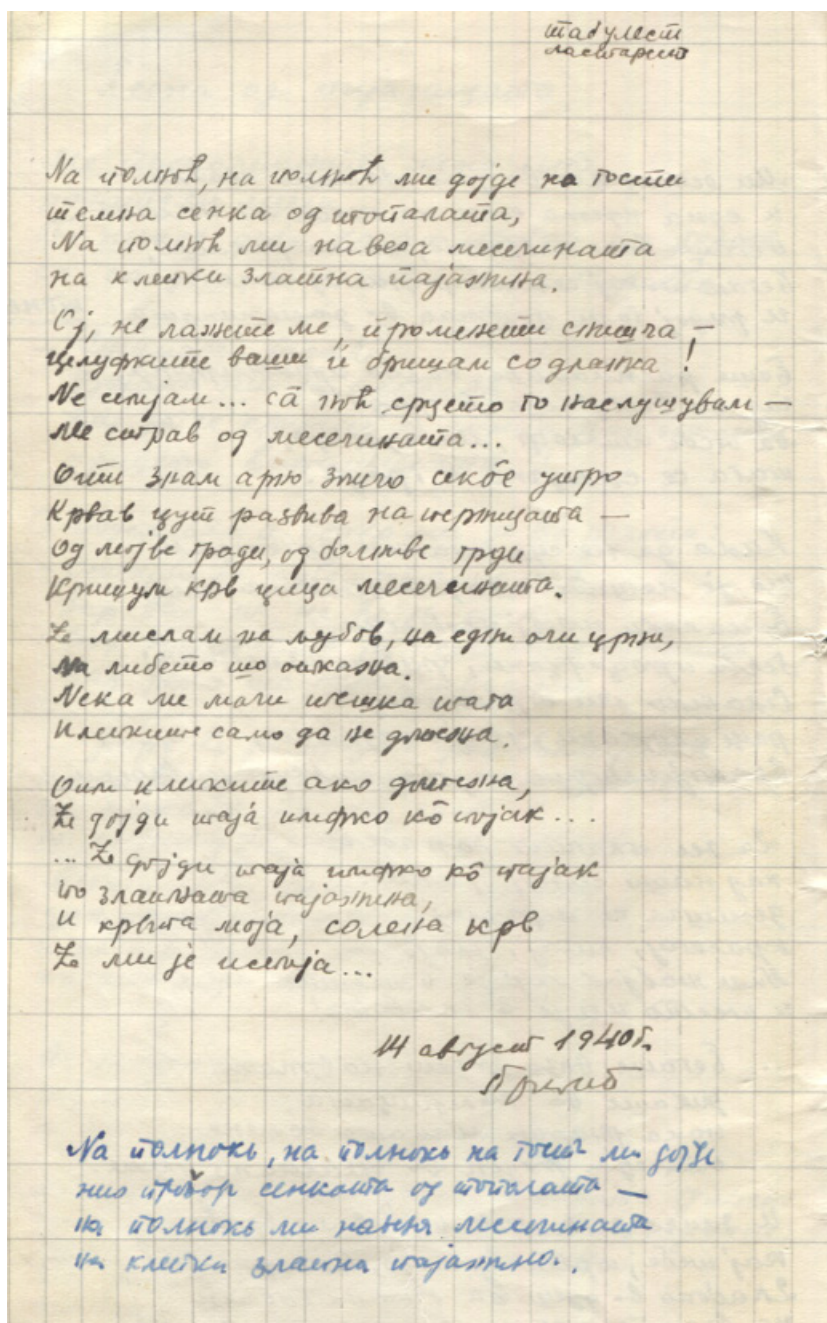
Ој, не лажете ме, променети снишча –
целуфките ваши ги бришам со дланка!
Не спијам... сâ ноќ срцето го наслушувам –
Ме страв од месечината...
Оти знам арно зашто секое утро
Крвав пут развива на перницата –
Од мојве гради, од болниве гради
Кришум крв цица месечината.

[Т]е мислам на љубов, на едни очи црни,
На либето шо откажа.
Нека ме мачи тешка тага
Клепките само да не дотежа.

Оти клепките ако дотежа,
ќе дојди таја тифко ко пајак...
...ќе дојди таја тифко ко пајак
по златната пајажина,
и крвата моја, солена крв
ќе ми ја испија...

14 август 1940 г.
Прилеп

На полноќ, на полноќ на гости ми дојде
низ прозор сенката од тополата –
на полноќ ми навеза месечината
на клепки златна пајажина.

Слика 12: Песна без наслов со прв стих „На полноћ, на полноћ ми дојде на гости“ (БК 32)

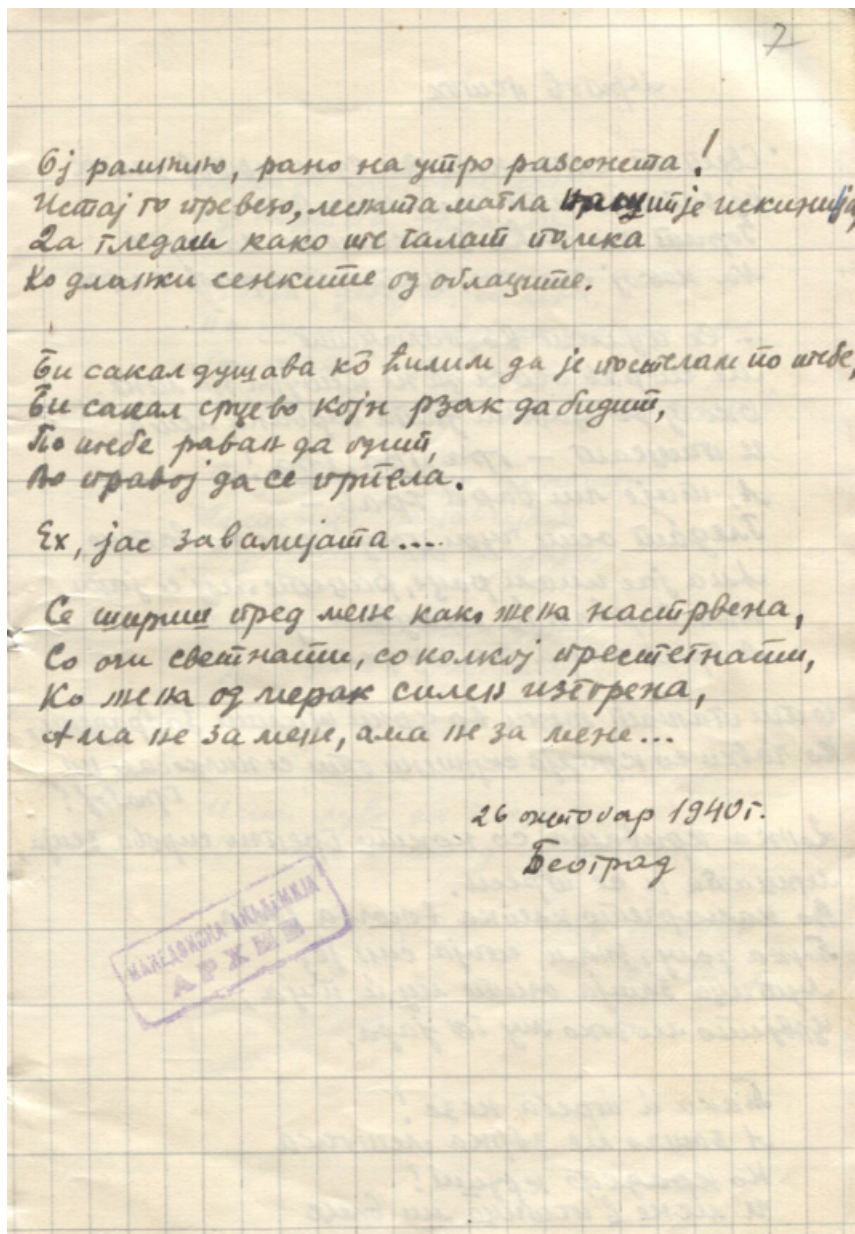
Ој рамнино, рано на утро разсонета!
Истај го превезо, лесната магла [на шипје?] искини ја,
Да гледам како те галат полека
Ко дланки сенките од облаците.

Би сакал душава кô ћилим да ја постела по тебе,
Би сакал срцево којн рзак да бидит,
По тебе раван да одит,
По правој да се препела.

Ех, јас завалијата...

Се шириш пред мене како жена настрвена,
Со очи светнати, со колкој престегнати,
Ко жена од мерак силен изгорена,
Ама не за мене, ама не за мене...

26 октобар 1940 г.
Београд

Слика 13: Песна без наслов со прв стих „Ој рамнино, на утро рассонета!“ (БК 32)

Мртов петок

Светит споменот за еден мртов петок
Од загинатите детински дни,
Горит ко свећа во камено камарче
На некој матен, маглоит мртов петок.

... Се пулам во облаците –
Ме страв пепел да не истура на мене.
Околу во здивени јата гарвани летá
И пишчат – гра, гра, гра!
А, тија ми бара грав –
Гледат оти чури пред мене во вагано.
Ама јас имам раце, рацете мој се јаки,
Жив гарван ќе искубам
А грав нема да му дам!

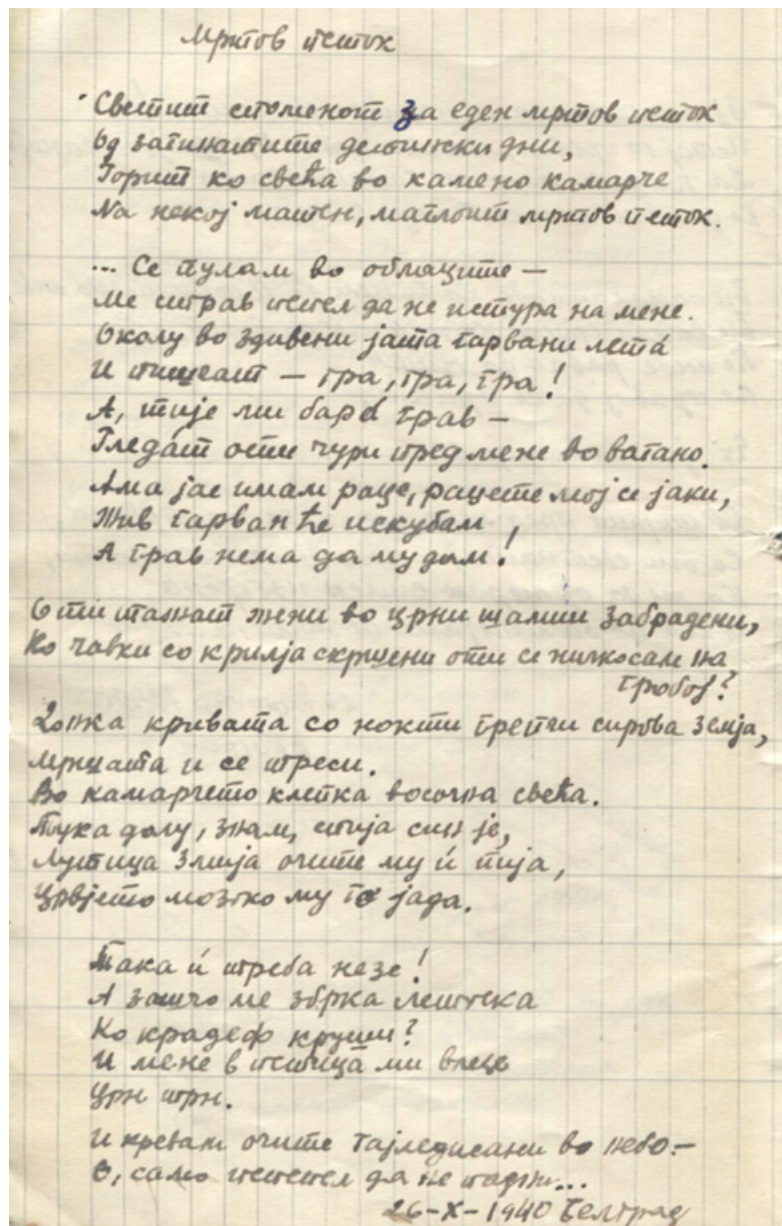
Оти тажат жени во црни шамии забрадени,
Ко чавки со крилја скршени оти се ничкосале на
гробој?

Донка кивата со нокти грепчи сирова земја,
мршата и се треси.
Во камарчето клепка восочна свећа.
Тука долу, знам, спија син је,
Лутица змија очите му ѝ пија,
црвјето мозоко му го јада.

Така ѝ треба незе!
А зошто ме збрка летоска
Ко крадеф круши?
И мене в петица ми влезе
црн трн.

И кревам очите гајледисани во небо –
О, само пепел да не падне...

26–X–Белград

Слика 14: Песна „Мртов петок“ (БК 32)

Златен есенски ден
Од смртта украден!..

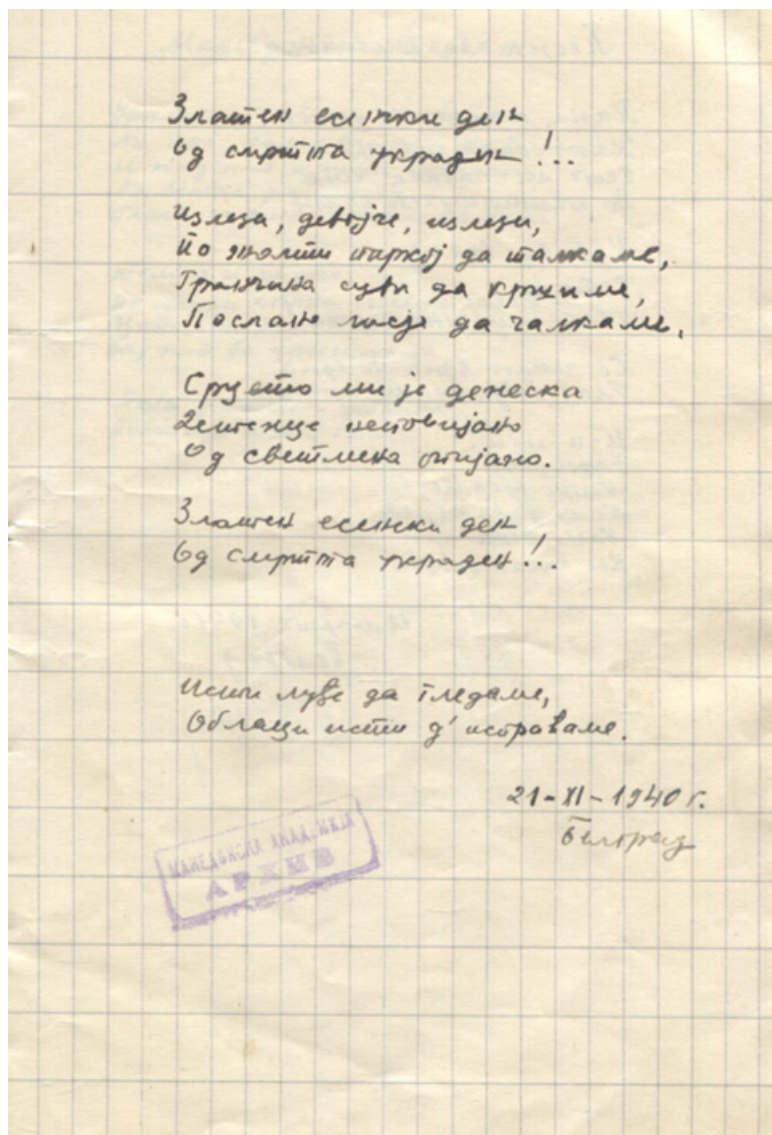
Излези, девојче, излези,
по жолти паркој да талкаме,
Гранчина суви да кршине,
Послано лисје да чалкаме.

Срцето ми је денеска
Детенце неповијано
Од светлина опијано.

Златен есенски ден
Од смртта украден!..

Исти луѓе да гледаме,
Облаци исти д' испраќае.

21–XI–1940 г.
Белград

Слика 15: Песна без наслов со прв стих „Златен есенски ден!“ (БК 32)

Песна за животот

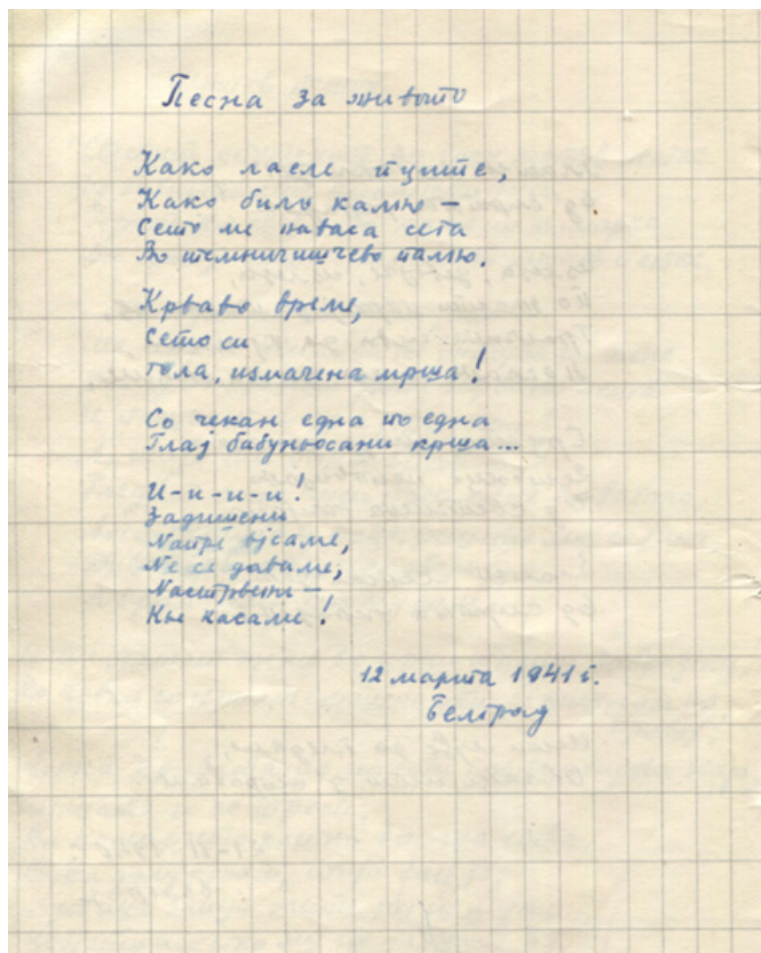
Како лаеле пците,
Како било кално –
Сето ме наваса сега
Во темничиччево пално.

Крваво време,
Сето си
гола, измачена мрша!

Со чекан една по една
Глај бабуносани крша...

И – и – и –и!
Задишени
Напрс вјасаме,
Не се даваме,
Настврени –
Къе касаме!

12 марта 1941 г.
Белград

Слика 16: Песна „Песна за живото“ (БК 32)

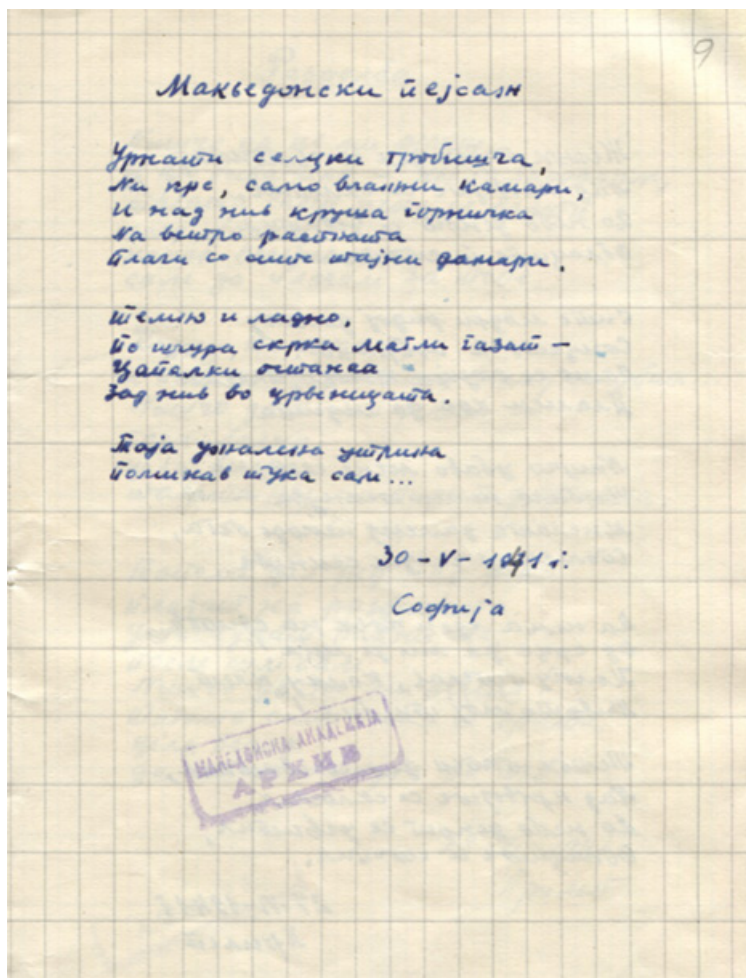
Македонски пејсаж

Урнати селцки гробишча,
Ни крс, само влажни камари,
И над нив круша горничка
На ветро распната
плачи со сите тајни дамари.

Темно и ладно.
По шчура скрка магли газат –
Цапалки останаа
Зад нив во црвеницата.

Таја ужалена утрина
поминав тука сам...

30–V–1941 г.
Софија

Слика 17: Песна „Македонски пејсаж“ (БК 32)

Жежок, потен ден се свиткал,
Над кровојте се склопил,
До небо денот се усвитил,
Облаците ѝ стопил.⁸

Сите модри ридој далеку
Сонцето ѝ избриша:
Само се слуша тежко, полека
Пламен коа да издиша.

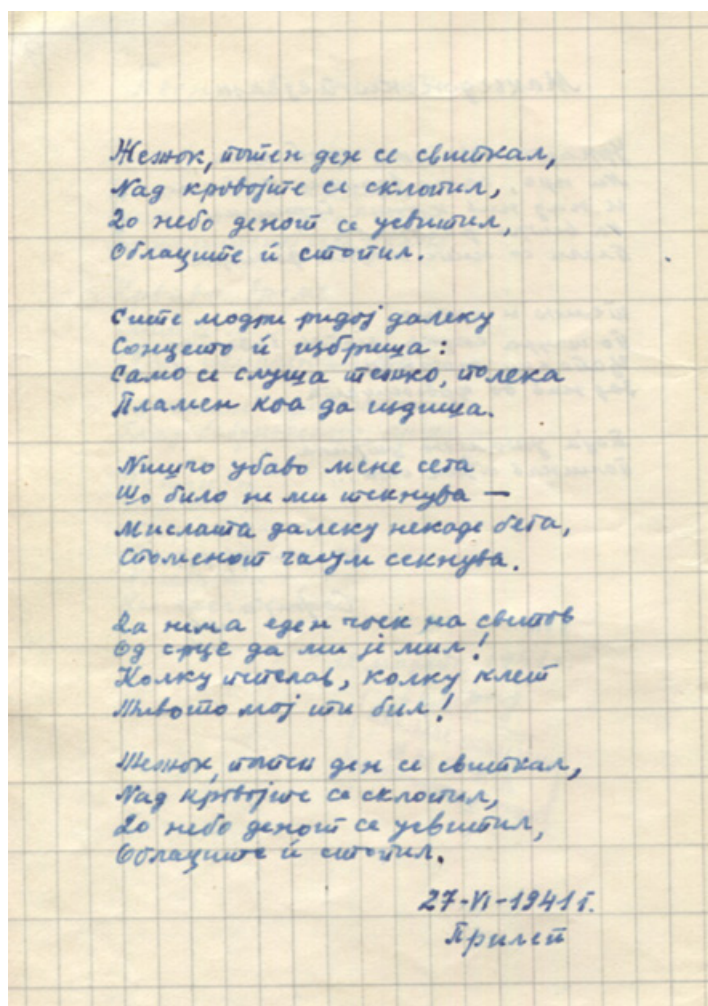
Нишчо убаво мене сега
Шо било не ми текнува –
Мислата далеку некаде бега,
Споменот часум секнува.

Да нема еден чоек на светов
Од срце да ми је мил!
Колку пеплав, колку клет
Животот мој ти бил!

Жежок, потен ден се свиткал,
Над кровојте се склопил,
До небо денот се усвитил,
Облаците ѝ стопил.

27–VI–1941 г.
Прилеп

⁸ Во оваа архивска единица БК 32, Блаже Конески наредните знаци ги пишува на другата страна, а во расчитаниот текст е според стандардната норма.

Слика 18: Песна без наслов со прв стих „Жежок, потен ден се свиткал“ (БК 32)

Разделба

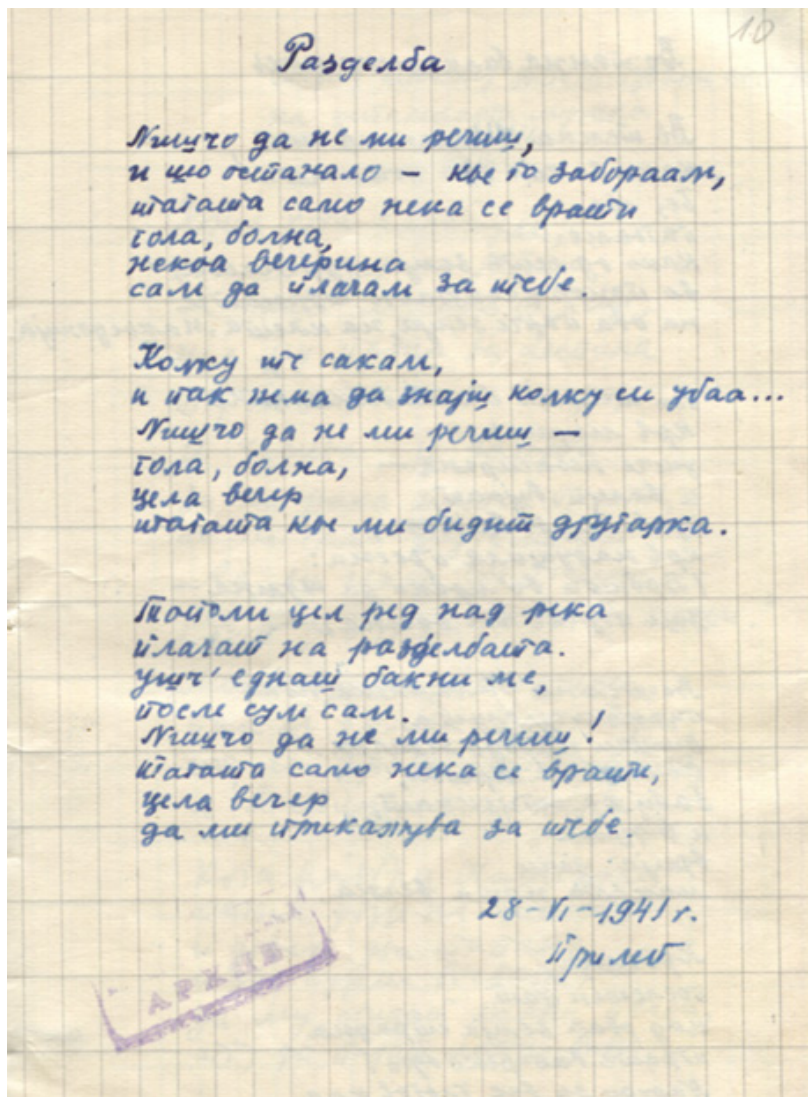
Нишчо да не ми речиш,
и шо останало – ќе го забораам,
тагата само нека се врати
гола, болна,
некоа вечерина
сам да плачам за тебе.

Колку те сакам,
и пак нема да знајш колку си убаа...
Нишчо да не ми речиш –
гола, болна,
цела вечер
тагата ќе ми бидит другарка.

Тополи цел ред над река
плачат на разделбата.
Ушч' еднаш бакни ме,
после сум сам.
Нишчо да не ми речиш!
Тагата само нека се врати,
цела вечер
да ми прикажува за тебе.

28-VI-1941 г.

Прилеп

Слика 19: Песна „Разделба“ (БК 32)

Во темна балканска нокъ

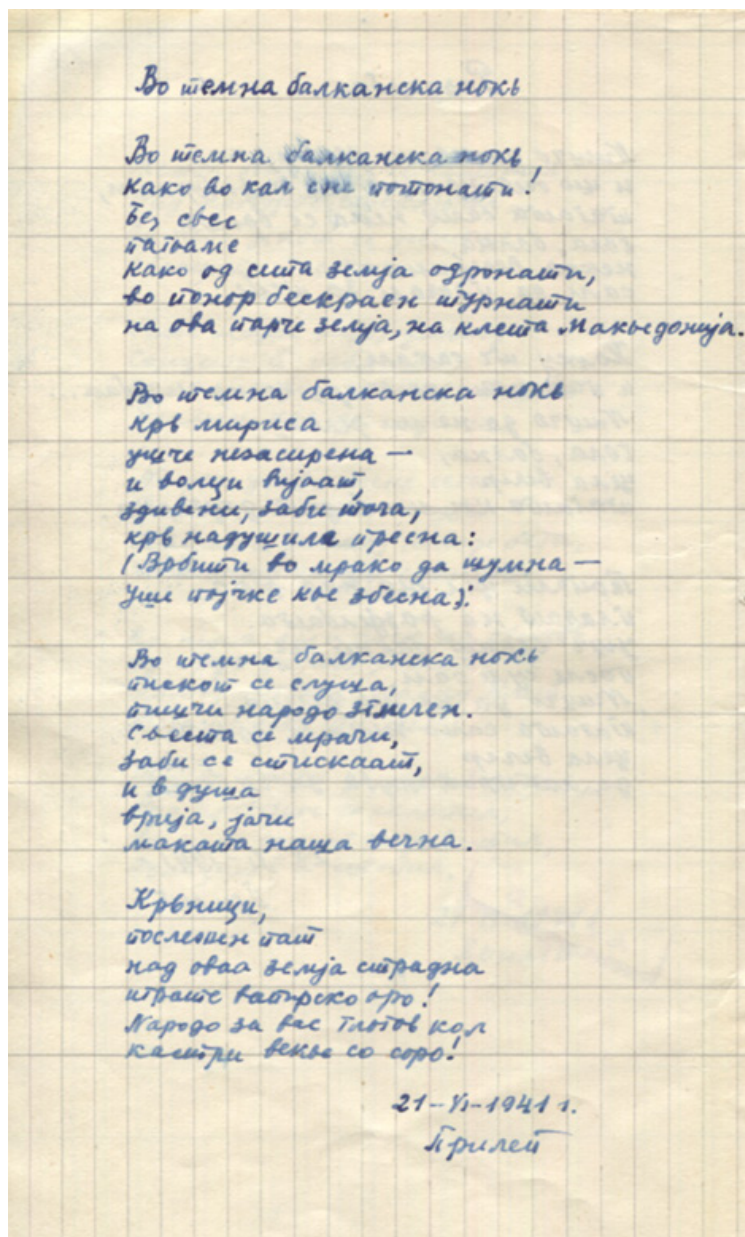
Во темна балканска нокъ
Како во кал сне потонати!
Без свес
паѓааме
Како од сета земја одронати,
во понор бескраен турнати
на ова парче земја, на клета Македонија.

Во темна балканска нокъ
крв мириса
ушче незасирена –
и волци вијаат,
здивени, заби точа,
крв надушиле пресна:
(Врбит[?]во мрако да шумна –
уше појчке кѐе збесна).

Во темна балканска нокъ
пискот се слуша,
пишчи народот згмечен.
Свеста се мрачи,
заби се стискаат,
и в душа
врија, јачи
маката наша вечна.

Крвници,
[?] пат
над оваа земја страдна
играте вапирско оро!
Народо за вас глогов кол
кастри векѐе со соро!

21–VI–1941 г.
Прилеп

Слика 20: Песна „Во темна балканска ноќ“ (БК 32)

Според неколку запамтувани акорди
на циганска музика.

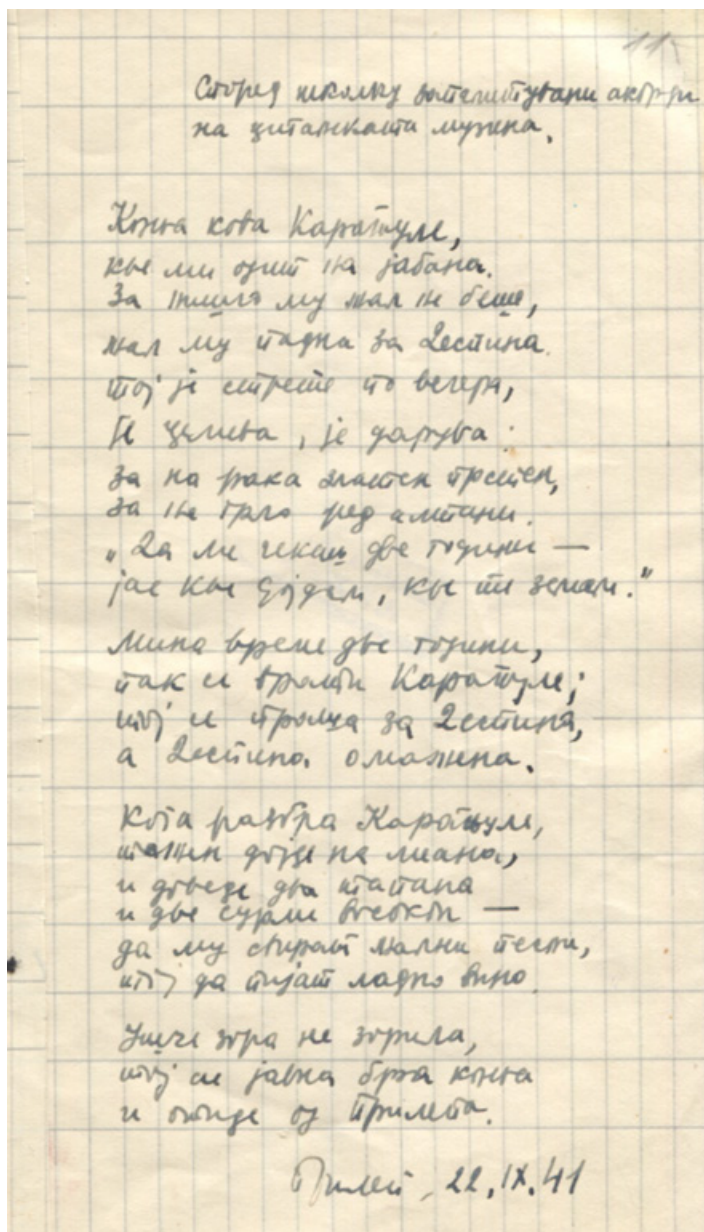
Којна кова Карагјуле,
кѐ ми одит на јабана.
За нишчо му жал не беше,
жал му падна за Деспина.
Тој ја срете по вечера,
ја целива, ја дарува:
за на рака златен прстен,
за на грло ред алтани.
„Да ми чекаш две години –
јас кѐ дојдам, кѐ те земам.“

Мина време две години,
пак се врати Карагјуле;
тој се праша за Деспина,
а Деспина омажена.

Кога разбра Карагјуле,
тажен дојде на [меана],
и доведе два тапана
и две сурли [?] –
да му свират жални песни
тој да пијат ладно вино.

Ушче зора не зорила,
тој си јавна брза којна
и отиде од Прилепа.

Прилеп, 22 IX.41

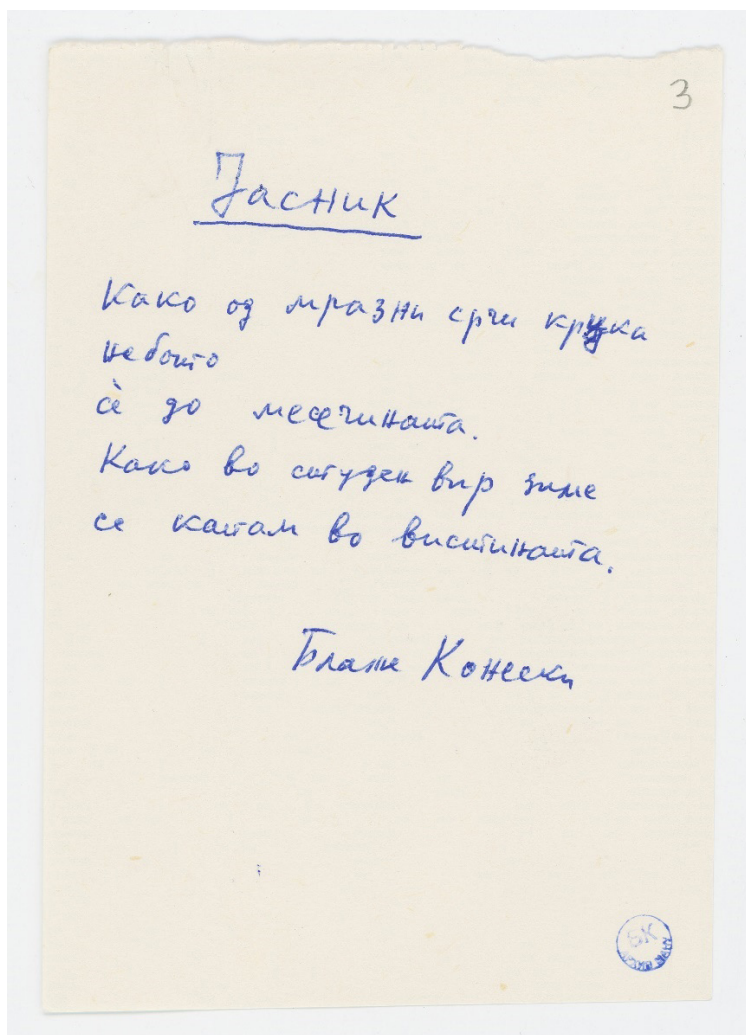

Слика 21: Песна без наслов со прв стих „Којна кова Караџуле“ (БК 32)

Прилог 2: Песни во ракопис

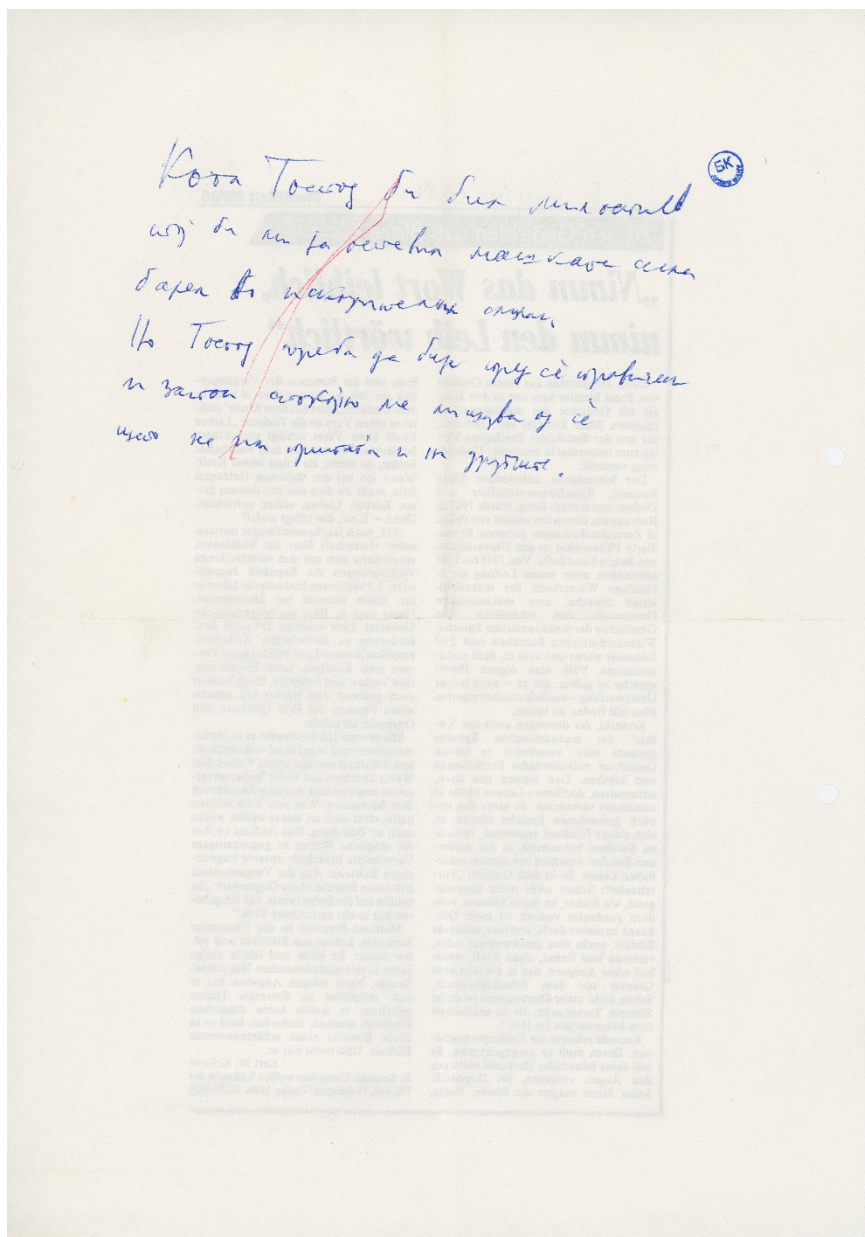
Јасник

Како од мразни срчи крцка
небото
сè до месечината.
Како во студен вир зима
се капам во вистината.

Слика 22: Песна „Јасник“ (БК 72)

Кога Господ би бил милостив
тој би ми ја оставил машката сила
барем во исклучителни случаи.
Но Господ треба да биде пред сè правичен
и затоа спокојно ме лишува од сè
што не им припаѓа и на другите.

Слика 23: Песна без наслов со прв стих „Кога Господ би бил милостив“ (БК 520)

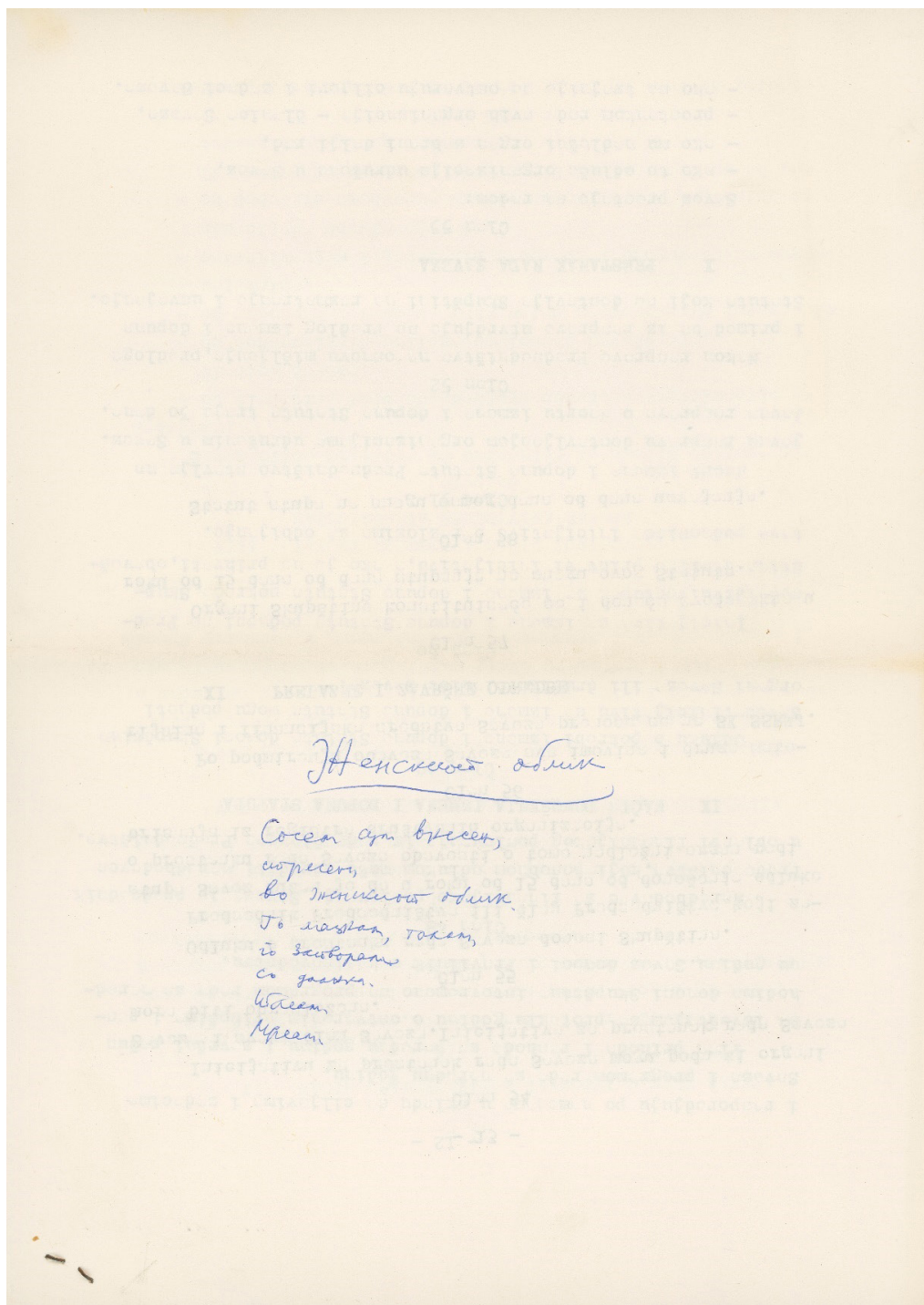
Буквојадец

По силата на буквата
ти си силен,
само по силата на буквата,
копук еден!
А јас сум силен по силата
на изворот
што им дава свежа вода на жедните,
јас сум силен по тој порив
од земјата,
што го лади грлото
и ги скокотка усните.
Што си и кој си ти тогаш?

Манастирот Св. Атанасија
ни беше цел.
Сме чуле за неговите фрески.
Одевме по карта,
и негде згрешивме по картата,
и се загубивме во [?] корија!
Цел ден скитаме
по тие скрки,
по тие долишта
и ендеци
со ситна шума,
ги исплазивме јазниците
и збиваме во сенката на [?] леска
на самото пладне,
треба да се издржи,
да се напушти целта
да се причека вечерта
при некој бунар.
О колку е убаво и слачно
да се излока цела кофа вода!!

Женскиот облик

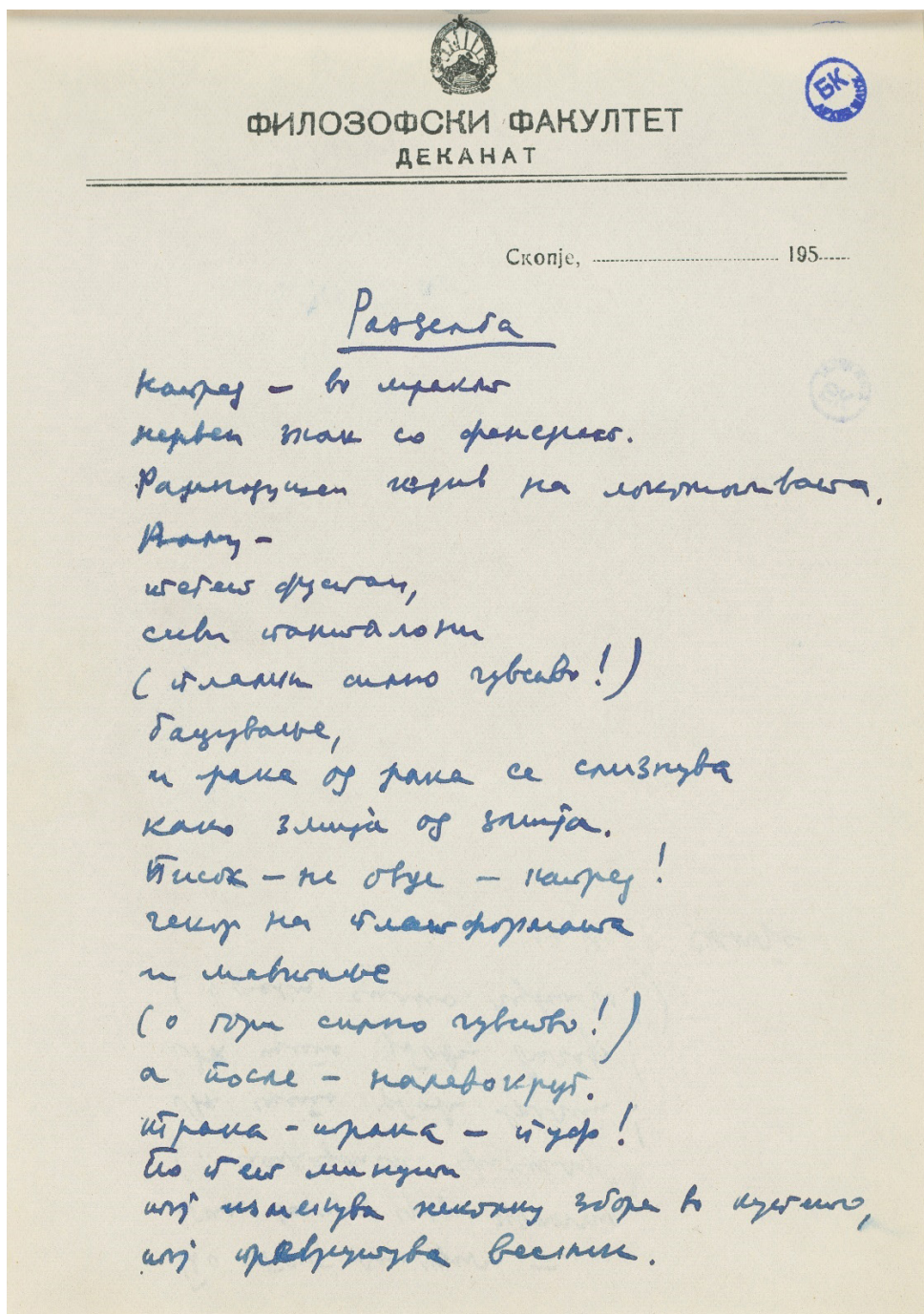
Сосема сум внесен,
стресен
во женскиот облик.
Го мазнам, галам,
затворам
со дланки.
Тлеам
Мреам

Слика 26: Песна „Женскиот облик“ (БК 528)

Разделба

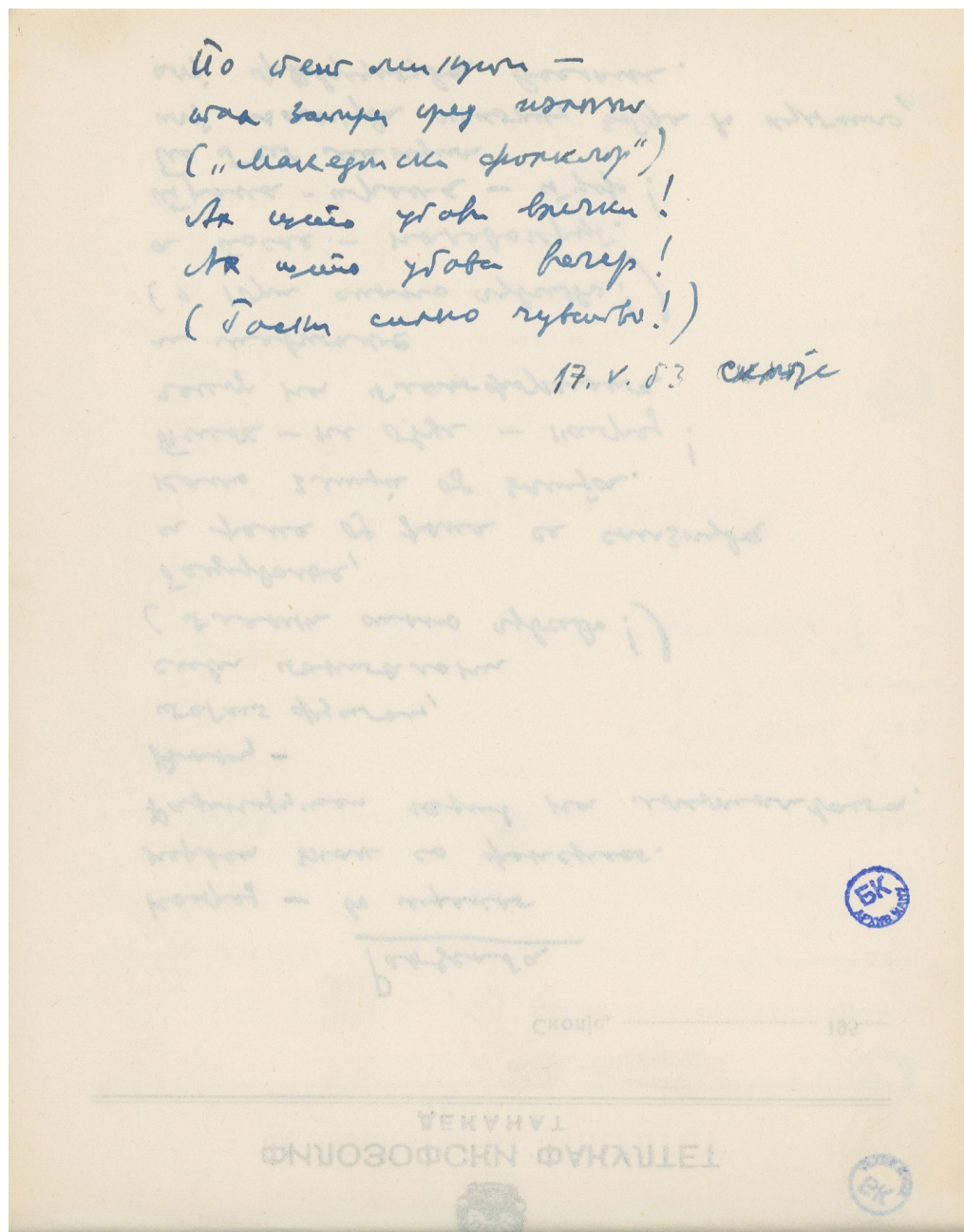
Напред – во мракот
нервен знак со фенерот.
Рамнодушен издив на локомотивата.
[Ваму?]
тегет фустан,
сиви панталони
(пламна силно чувство!)
бацување,
и рака од рака се слизнува
како змија од змија.
Писок – не овде – напред!
Чекор на платформата
и мавтање
(о гори силно чувство!)
а после – налевоокруг.
трака – трака – пуф!
По пет минути
тој изменува неколку збора во купето,
тој превртува весник.

Слика 27: Прв дел од песната „Разделба“ (БК 1207)

по пет минути –
таа запира пред излогот
(„Македонски фолклор“)
Ах што убави влечки!
Ах што убава вечер!
(Гасни силно чувство!)

17.V.83, Скопје

Слика 28: Втор дел од песната „Разделба“ (БК 1207)

Оплакување

Ќе има некогаш жени
што ќе го оплакуваат мојот гроб.
Но само солзите од твоите
две црни очи,
ќе паѓаат на него како крупна роса
од која растат
темјанушките
и јалдазите
на пресниот гроб.

Како да се фатиш за рамена со чудото
Немаш за тоа време, немаш за тоа сила,
и се оддалечуваш од смелото и лудото,
и нокта неподвижна ти станува мила.

Нека не праша никој
каква е мојата порака.
Кога ќе помислам –
Јас немам што да кажам.
Што може да роди испостена земја,
што може да вети секнат кладенец,
што имаш од истискан лимон.
Поарно да молчам
одошто да лажам.

Како да се фатиш за рамена со чудото?
 Немам за ната брине, немам за ната сила,
 и се одрачувам од смената и нурта,
 и кога ќе го фрлате ната со нурта.

Нема и нурта нурта
 каде с нурта нурта.
 Кога ќе го фрлате нурта -
 јас немам нурта да нуртам.
 нурта нурта за нурта нурта нурта,
 нурта нурта за нурта нурта нурта,
 нурта нурта од нурта нурта.
 Нурта нурта за нурта
 нурта нурта за нурта.

Слика 30: Песна без наслов со прв стих „Како да се фатиш за рамена со чудото“
 (БК 1599)

Зар оваа трева не би била вечна,
зар не е истата оваа гугучка што гуга,
зар не би бил тоа истиот миг
доживеан еднаш,
да не е мојата свест дека е сè изминато,
да не сум јас друг.
Ах каде ќе се враќам!
(Да можам да се вратам во минатото!

Прилог 3: Песни во машинопис со корекции во ракопис

Ронки

Тоа и не се спомени,
а повеќе ронки од животот
како трошки расфрлани околу празна синија.

Ништо нема да ги состави,
а сепак се поврзани со извонредна свежест,
како мирис на сурово.

Еве ногата пречекорува влажно браздиче
на пазарот во Прилеп во сабота.
Еве водичка тече преку широк лист од тегавец
како чешмуре во леската под манастирот.
Еве гранче капинки, зрели како крв,
од капината на Средочна Вода.
Или – ја тресеме кајсијата во нашиот двор
и порој кајсии грга на сијната калдрма.

И како сега да станува тоа,
и како да е едновременно,
Како уште да се чувствува топлината на бела погача
врз прстите што ја кршеле на празнична трпеза.

Ронки

Тоа и не се спомени,
а повеќе ронки од животот
како трошки расфрлани околу празна синија.

Ништо нема да ги состави,
а сепак се поврзани со извонредна свежест,
како мирис на сурово.

Еве ногата пречекорува влажно браздиче
на пазарот во Прилеп во сабота.

Еве водичка тече преку широк лист од тегавец
како чешмуре во леската под манастирот.

Еве гроздче капини, зрели како крв,
од капината на Средочна Вода.

Или - ја тресеме кајсијата во нашиот двор
и порој кајсии ^{зрела} ~~кака~~ ^{супина} ~~кака~~ на ~~кака~~ ^{кака} калдрма.

И како сега да станува, ^{тоа,}
и како да е едновременно,

Како уште да се чувствува топлината на бела погача
врз прстите што ја кршеле на ^{празнична} ~~празнична~~ ^{трпеза.} ~~трпеза.~~

~~мошата светиниколска трпеза.~~

Б. Конески

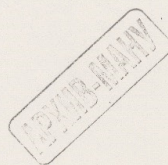
Диспут меѓу смртта и животот

Тие имаат сосем прости аргументи.
Смртта ја спушта ноќта над болниот
како тежок покров.
Животот го пушта славејот
во истата таа ноќ.

БЛАЖЕ КОНЕСКИ

ДИСПУТ МЕЃУ СМРТТА И ЖИВОТОТ

Тие имаат сосем прости аргументи,
Смртта ~~да~~ ја спушта ноќта над болниот
како тежок покров.
Животот го пушта славејот
во истата таа ноќ.

Слика 33: Песна „Диспут меѓу смртта и животот“ (БК 282)

НЕКОЛКУ СМЕШНИ ПЕСНИ

Спомен

Кој бил Чукнитапан,
кој бил Вртикалец,
никој не памети,
ниту го дума
некој Гнетизелка Велка.
Тале Газибара оставил нишан,
како да бележал шарка:
уште ни батка,
уште нè матка
тој со гачките и лажачките
на терзијата Марка.

Дете и лозје

Попусто лозје Марко садеше,
нешто лозјето лом го правеше.
А кој го пустеше и кој го ломеше?
Дете го пустеше, дете го ломеше.
Како го викаа?

– Дете Голомеше.

Блаже Конески

НЕКОЛКУ СМЕШНИ ПЕСНИ

Спомен

Кој бил Чукнитапан,
кој бил Вртик^алец,
никој не памети,
ниту го дума
некој Гнетизелка Велка.
Тале Газибара оставил нишан,
како да бележал шарка:
уште ни батка,
уште не матка
тој со гачките и лажачките
на терзијата Марка.

Дете и лозје

Попусто Марко лозје садеше,
нешто лозјето лом го прашеше,^а
А кој го пустеше и кој го ломеше?
Дете го пустеше, дете го ломеше.
Како го викаа?

- Дете Голомеше.

Слика 34: Неколку смешни песни: „Спомен“ и „Дете и лозје“ (БК 282)

Мала-Душа

Малá душа
се стуткала
се збрала
се пикнала
во шикла,
во лешнице,
се стутулила
се свила
се скрила
грешница
пред трешница.

Аман за аман!
Не фаќајте го за гуша,
не земајте го на душа
Душана Малá-Душа!

Мала-Вода

Не до појас и не до колена,
одвај да може да ги лиже писките.
Не барај човек со крената глава,
барај го наведен, меѓу ниските.
И не да бучи, и не да шуми,
малá вода молчи и си трае.
Само се штутка, само се уми,
Не кажува,
колеблив,
и сигурно што знае.

13

2.-

Мала-Душа

Мала душа
 се стуткала
 се збрала
 се пикнала
 во пикла,
 во лешнице,
 се стутулила
 се свила
 се скрила
 грешница
 пред трешница.

Аман за аман!
 Не фаќајте го за душа,
 не земајте го на душа
 Душана Мала-Душа!

Мала-Вода

Не до појас и не до колена,
 одвај да може да ги лиже писките.
 Не барај човек со крената глава,
 барај го наведен, меѓу ниските.
 И не да бучи, и не да шуми,
 мала вода молчи и си трае.
 Само се штутка, само се уми,
 Не кажува,
~~не кажува~~
 и сигурно што знае.

Слика 35: Песна „Мала-Душа“ и прв дел од песната „Мала-Вода“ (БК 282)

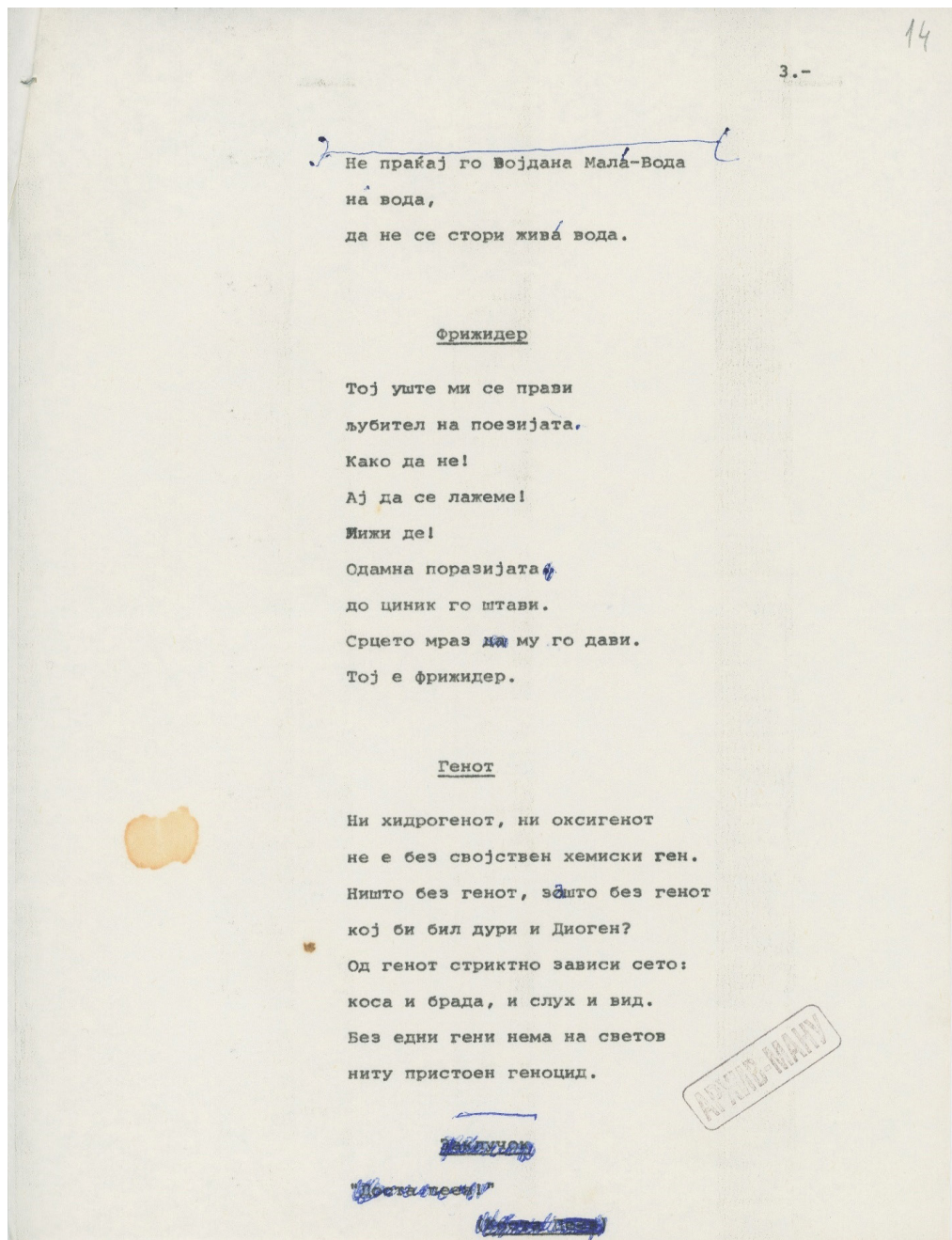
Не пракај го Војдана Мала-Вода
на вода,
да не се стори жива вода.

Фрижидер

Тој уште ми се прави
Љубител на поезијата.
Како да не!
Ај да се лажеме!
Мижи де!
Одамна поразијата
до циник го штави.
Срцето мраз му го дави.
Тој е фрижидер.

Генот

Ни хидрогенот, ни кислородот
не е без својствен хемиски ген.
Ништо без генот, зашто без генот
кој би бил дури и Диоген?
Од генот стриктно зависи сето:
коса и брада, и слух и вид.
Без едни гени нема на светов
ниту пристоеен геноцид.

Слика 36: Втор дел од песната „Мала-Вода“ и песните „Фрижидер“ и „Генот“ (БК 282)

Размислување за слободата

Јас сега знам дека не сум слободен.
Секој е повисок од мене,
секој може да ми соли памет
и да се прави морално супериорен.
Оној што се борел,
заборавајќи ги привилегиите што ги добил,
а што јас, неборец, ги немам.
Оној што нема морален кредит
просто заради тоа што неговиот мит
е посилен од мојот.
Јас не сум слободен
и поради тоа, можеби со моја кривица,
уште помалку сте слободни вие, мои предци.
Димо Хаци Димов, Ѓорче Петров и други.
Простете што не сум успеал да ве издигнам
на повисок пиедестал.
Тоа е само затоа што јас не сум слободен.
Не: роди се човек роб биди,
ами: роди се роб и роб биди, Кочо Рацине!
Но колку се мизерни и колку поголеми робови од нас
оние што мислат дека
имаат право да ја постават под прашање
мојата и твојата слобода, Кочо Рацине!

Размислување за слободата

Јас сега знам дека не сум слободен.
Секој е повисок од мене,
секој може да ми соли памет
и да се прави морално супериорен.
Оној што се борел,
заборавајќи ги привилегиите што ги добил,
а што јас, неборец, ги немам.
Оној што нема морален кредит
просто заради тоа што неговиот мит
е посилен од мојот.
Јас не сум слободен
и поради тоа, можеби со моја кривица,
уште помалку сте слободни вие, мои предци,
Димо Хаци Димов, Ѓорче Петров и други.
Простете што не сум успеал да ве издигнам
на повисок пиедестал.
Тоа е само затоа што јас не сум слободен.
Не: роди се човек роб биди,
ами: роди се роб и роб биди, Кочо Рацине!
Но колку се мизерни и колку поголеми робови од нас ~~оние~~
оние што мислат дека
имаат право да ја постават под прашање
мојата и твојата слобода, Кочо Рацине!

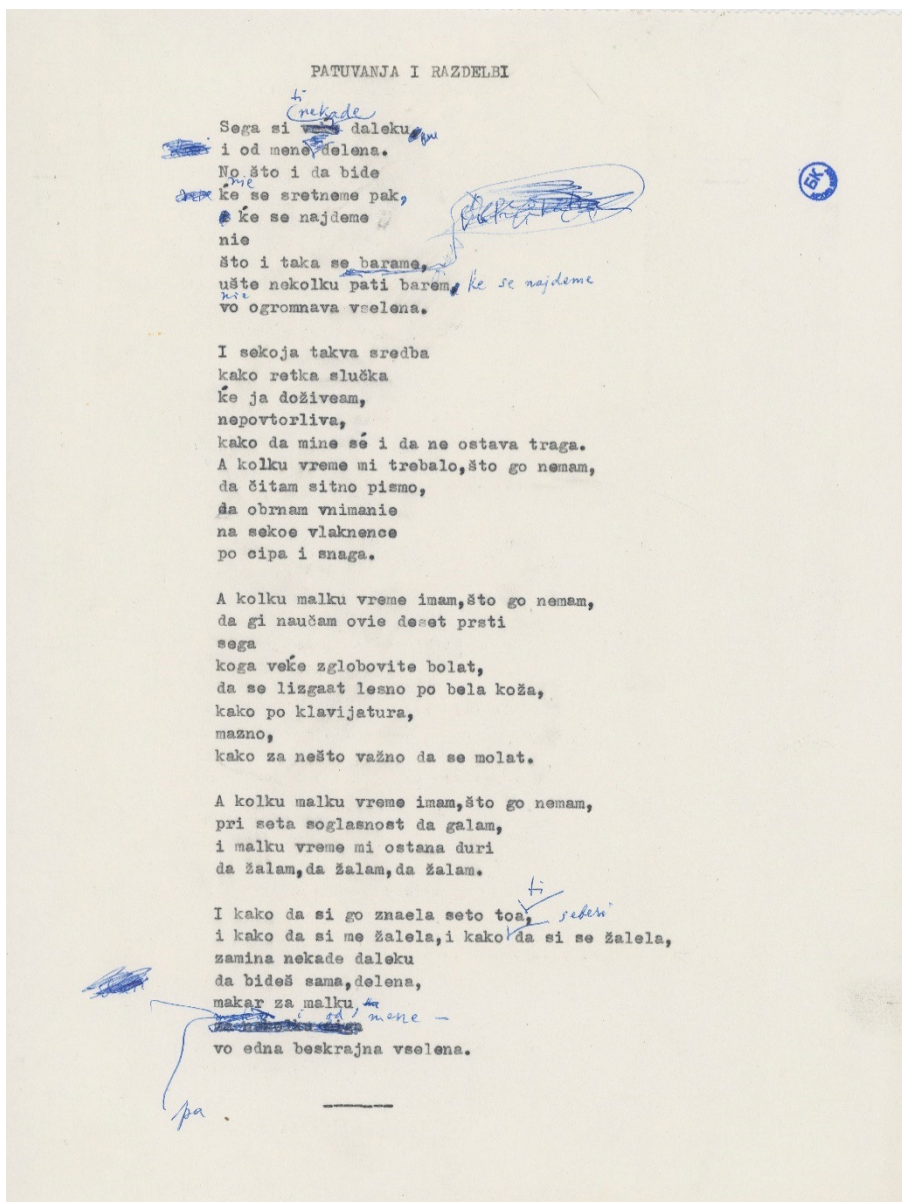
Патувања и разделби
Сега си ти некаде далеку
и од мене делена.
Но што и да биде
ние ќе се сретнеме пак,
ќе се најдеме
ние
што и така се бараме,
уште неколку пати барем ќе се најдеме
ние
во огромната вселена.

И секоја таква средба
како ретка случка
ќе ја доживеам,
неповторлива,
како да мине сè и да не остава трага.
А колку време ми требало, што го немам,
да читам ситно писмо,
да обрнам внимание
на секое влакненце
по ципа и снага.

А колку малку време имам, што го немам,
да ги научам овие десет прсти
сега
кога веќе зглобовите болат,
да се лизгаат лесно по бела кожа,
како по клавијатура,
мазно,
како за нешто важно да се молат.

А колку малку време имам, што го немам,
при сета согласност да галам,
и малку време ми остана дури,
да жалам, да жалам, да жалам.

И како да си го знаела сето тоа ти,
и како да си ме жалела, и како себеси да си се жалела,
замина некаде далеку
да бидеш сама, делена,
макар за малку,
па и од мене –
во една бескрајна вселена.

Слика 38: Песна „Патувања и разделби“ (БК 1147)

Прилог 4: Ракопис и машинописи на прозни записи

Не можеме да понудиме никаква позитивна програма. Нашите умови се слаби пред целата оваа ситуација. Ако ги исклучиме ирационалните акти, што всушност се сведуваат на капитулација пред животот, останува како единствена алтернатива чисто прагматичниот пристап, којшто во чекањето на крајни промени, независни од нашата волја, не ја потценува ситната позитивна акција, на пример на културно поле. Кога надоаѓа поплава, треба да се прават импровизирани насипи, да се трупаат вреќи и песок во определени посоки, без да се поставува прашањето дали матната вода нема лесно да ги поклопи тие илузорни препреки. Треба да се спасува сè што е можно во постапувањето чекор по чекор. Тогаш се излегува од надежта дека ќе настапи момент кога од зачуваната, макар колку и ограничена база ќе може да се почне ново настапување. Притоа не треба да се мисли дека секогаш ќе има обнова на институциите и односите што ни се посебно драги и како капитални во нашата идеја, ами на преден план треба да се постави изборот за резултатно вклучување во светските историски процеси, со чување на регионалниот идентитет (а ова значи и интерес), макар искажани и во нови идејни категории. Постигањата на културен план, ако се навистина вредни според светската скала, може да придонесат особено за утврдување на тој идентитет, со што се ветува и спасување на нашите напори во една регионална традиција.

[illegible]

Слика 39: Прозен запис со прва реченица „Не можеме да понудиме никаква позитивна програма“ (БК 1391)

Портрет

Денеска еден пријател ми донесе фотографија, снимена без мое знаење некаде на излет.

Ја посматрам таа своја поза, наместена, како да гледам некаква туѓа лика, и гледам:

Едно побелено старче, со остро означени брчки околу очите, тагува за загубеното, си знае за што тагува.

А сето тоа е еден недотамен, животински израз.

ПОРТРЕТ

Денеска еден пријател ми донесе фотографија, снимена без мое знаење ненаде на излет.

Ја посматрам таа своја поза, ненаместена, како да гледам неканва туѓа лика, и гледам:

Едно побелено старче, со остро означени брчки околу очите, тагува за загубеното, си знае ^ушто тагува.

А сето тоа е еден недотамен, животински израз.

Слика 40: Прозен запис „Портрет“ (БК 1147)

Размислување за љубовта

1.

Ништо не е полесно да се изложи на потсмев одошто љубовта. Таа е толку ранлива – има своја неминовно комична страна, може лесно да се спореди со детинштини. Всушност нејзината несреќа е во тоа што мора да се манифестира преку нас, ломни, грди, смешни, страшливи, мизерни. А колку е сериозна таа во нас таквите, кога ја посматраме однатре, кога го осветлува нашето внатрешно битие со радост или го сенчи со тага! Ништо посериозно од љубовта не суштествува, ништо што би го оправдало повеќе самото наше суштествување. Што е таа заробеница? Човек би сакал скоро да ја замисли како некаква сушност независна од него и што се вовлекува во него во недостиг на поарно живеалиште. Тогаш таа почнува да го преобразува тој брлог. Таа ги распоредува частиците на нашето тело спрема еден непознат пол во Вселената. Повеќе од се друго таа е наш говор со Вселената, насетување на нејзините длабочини. Се заштитуваме со разумот и должноста, а зар е тоа доволен разлог да се наруши таа чудесна молитва?

БК 1147

РАЗМИСЛУВАЊЕ ЗА ЉУБОВТА

1.

Ништо не е полесно да се изложи на потсмет од што љубовта. Таа е толку ранлива - има своја неминовно комична страна, може лесно да се спореди со детинштини. Всушност нејзината несреќа е во тоа што мора да се манифестира паку нас, ломни, грди, смешни, страшливи, мизерни. А колку е сериозна таа во нас таквите, кога ја посматраме однатре, кога го осветлува нашето внатрешно битие со радост или го сенчи со тага! Ништо посериозно од љубовта не суштествува, ништо што би го оправдало повеќе самото наше суштествување. Што е тоа заробеница? Човек би сакал скоро да ја замисли како некаква сушност независна од него и што се вовлекува во него во недостиг на поарно живеалиште. Тогаш таа почнува да го преобразува тој брлог. Таа ги распоредува частиците на нашето тело спрема еден непознат пол во Вселената. Повеќе од се друго таа е наш говор со Вселената, насетување на нејзините длабочини. Се заштитуваме со разумот и должноста, зар е тоа доволен разлог да се наруши таа чудесна молитва?

2.

Ситно е се што може да се добие за предавство во љубовта. Тоа се тие Јудини сребреници. Оти, што може да ги надомести морниците на споени тела? Кои разлози се доволно уверливи за да се посегне на тој трепет и на таа илузија?

Да, тие разлози се бараат и се наоѓаат. Тие разлози ги бараат и наоѓаат очајници што не нашле начин да го зачуваат стрмниот подем на својот живот.

Но доволно е да ја споредат тежината на тие разлози кои најчесто се засноваат врз ситни меѓусебни оптужби (зашто никој не сака да го признае својот кукавичлук и својот пораз што произлегува отаде) – доволно е да го споредат со бистрите мигновени откровенија, па да ја сетат бесмисленоста на својата положба.

Тогаш се вели дека времето сè носи. Се наоѓа оправдание во староста. Како староста да може да ја уништи љубовта, староста која најмногу од сè копнее за љубов.

Љубовта ја уништува отровната реа на зачмаениот живот и неговите семоќни норми. Ниедна вистинска љубов не умира со природна смрт, туку секогаш со насилна. Љубовта ја убиваат. Љубовта ја убиваат тогаш кога во сражение, мислејќи на својот гол живот, забораваме на неа, па во очајничко бегство ја оставаме на милост и немилост на крвникот. Ако е таа ранета, ние од кукавичлук не се осмелуваме да се вратиме и да ја извлечеме од попрштето.

Потоа сè што ни останува е да бараме оправдание дека не сме можеле да постапиме поинаку, како што пред својата совест бара оправдание човек што го напуштил на бојното поле својот ранет другар.

2.

Ситно е се што може да се добие за предавство во љубовта. Тоа се тие Јудини сребреници. Оти, што може да ги надомести морниците на сповени тела? Кои разлози се доволно уверливи за да се постигне на тој трепет и на таа илузија?

Да, тие разлози се бараат и се наоѓаат. Тие разлози ги бараат и наоѓаат очајници што не нашле начин да го зачуваат стрмниот подем на својот живот.

Но доволно е да ја споредат тежината на тие разлози кои најчесто се засноваат на ситни меѓусебни оптужби (зашто никој не сака да го признае својот кукавичлук и својот пораз што произлегува отаде) - доволно е да го споредат со бистрите мигновени откровенија, па да ја сетат бесмисленоста на својата положба.

Тогаш се вели дека времето сè носи. Се наоѓа оправдание во староста. Нако староста да може да ја уништи љубовта, староста која најмногу од сè копнее за љубов.

Љубовта ја уништуваат отровната реа на зачмавениот живот и неговите семејни норми. Ниедна вистинска љубов не умира со природна смрт, туку секогаш со насилна. Љубовта ја убиваат. Љубовта ја убиваат тогаш кога во сражение, мислејќи на својот гол живот, забораваме на неа, па во очајничко бегство ја оставаме на милост и немилост на крвникот. Ако е таа ранета, ние од кукавичлук не се осмелуваме да се вратиме и да ја извлечеме од поприштето.

Потоа се што ни останува е да бараме оправдание дека не сме можеле да постапиме поинаку, како што пред својата совест бара оправдание човек што го напуштил на бојното поле својот ранет другар.

Богомолка

Стара и добро позната ситуација: богомолката го лапнала сопругот откако ја извршил својата должност. Тоа што тој остава да го изедат е уште еден негов прилог кон потомството. Богомолката можеби мисли во тој час на децата што треба да се родат и во такво вдахновение таа дејствува со засилен апетит. Дали некој опишал како го домамува таа машкиот, дали нему понекогаш му успева да се отме и спас[и], или се жртвува со полна свест? Можеби сексуалниот нагон, уште жив, причинува да падне тој во капакот што му го токми веќе оладената љубовница? А кој ќе знае дали подоцна и самата богомолка, покорен извршител на еден пропис во природата, не се секава понекогаш со тага за својот несреќен партнер и за заносните часови што ги поминала со него?

БОГОМОЛКА

Стара и добро позната ситуација: богомолката го лапнала сопругот откако ја извршил својата должност. Тоа што тој остава да го изедат е уште еден негов прилог кон потомството. Богомолката можеби мисли во тој час на децата што треба да се родат и во такво вдахновение таа дејствува со засилен апетит. Дали некој опишал како го домамува таа машкиот, дали нему понекогаш му успева да се отме и спасе, или се жртвува со полна свест? Можеби сенсуалниот нагон, уште жив, причинува да падне тој во капанот што му го токми веќе оладената љубовница? А кој ќе знае дали подоцна и самата богомолка, покорен извршител на еден пропис во природата, не се сеќава понекогаш со тага за својот насреќен партнер и за заносните часови што ги поминала со него?

Месечина

Тонеме! Ти заогаш како месечина зад шамак, зад ниски брежиња. Се уште е присутна надежта дека ќе се задржиш на работ на хоризонтот и дека твојата светлост ќе допира, макар и колку слабо, до мене. Но се поодредена станува студената извесност: тебе ќе те нема во мојот кругозор, мрак ќе стои во пределите каде што сум те гледал. Немој да ме принудуваш и со срце да ја сфатам веднаш таа неизбежност, онака како што ја сфаќам со ум, – зашто тоа ги надминува силите на моето поимање

МЕСЕЧИНА

Тонаме! Ти заогаш како месечина зад шаман, зад
ниски брежиња. Се уште е присутна надежта дека ќе се за-
држиш на работ на хоризонтот и дека твојата светлост
ќе допира, макар и колку слабо, до мене. Но се поодредена
станува студената извесност: тебе ќе те нема во мојот
кругозор, мрак ќе стои во пределите каде што сум те гледал.
Немој да ме принудуваш и со срце да ја сфатам веднаш таа
неизбежност, онака како што ја сфаќам со ум, - зашто тоа
ги надминува силите на ностро поимање

Слика 44: Прозен запис „Месечина“ (БК 1147)